

**“Iloa yhdessä tekemisestä, olemisesta.
Iloa siitä, että oppilas onnistui.”**

Tunnetaidot musiikkipedagogin työssä

Viivi Korhonen

Opinnäytetyö, AMK

Helmikuu 2024

Kulttuuriala

Musiikkipedagogin tutkinto-ohjelma

Korhonen, Viivi

“Iloa yhdessä tekemisestä, olemisesta. Iloa siitä, että oppilas onnistui.” Tunnetaidot musiikkipedagogin työssä.

Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Helmikuu 2024, 50 sivua.

Musiikkipedagogin tutkinto-ohjelma. Opinnäytetyö AMK.

Julkaisun kieli: suomi

Julkaisulupa avoimessa verkossa: kyllä

Tiivistelmä

Opinnäytetyössä tutkittiin tunnetaitojen merkitystä musiikkipedagogin työssä. Tavoitteena oli selvittää, millaisia tunnetaitoja musiikkipedagogit tarvitsevat työssään ja millaisissa tilanteissa he niitä tarvitsevat. Taroituksena oli lisätä tietoa tunnetaidoista osana musiikkipedagogin työtä ja kehittää musiikkipedagogien tunnetaito-osaamista.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Tutkimusaineisto kerättiin teemahaastatteluilla ja verkkokyselyllä. Tutkimukseen osallistui yhteensä yhdeksän musiikkipedagogia. Osallistujista kahta haasteltiin ja seitsemän vastasi verkkokyselyyn. Sisällönanalyysi tehtiin teemoitellen.

Tulokseksi saatiin kuusi tunnetaitojen osaamisaluetta, joita olivat tunteiden tunnistus, tunteiden hallinta, tunteiden sanoitus, oppilaiden tunnetilojen huomiointi, oppilaan aito kohtaaminen sekä avoimen ja turvallisen ilmapiirin luominen. Lisäksi havaittiin, että musiikkipedagogit tarvitsevat tunnetaitoja esimerkiksi liittyen oppilaan harmitukseen, turhautumiseen, häiritsevään käytökseen sekä lisäksi menetelmien toimimattomuuteen, tunnin aloitukseen ja ryhmadynamiikkaan liittyen.

Musiikkipedagogit tarvitsevat kokonaisvaltaista tunnetaito-osaamista, jossa tunnetaidot kohdistuvat itseen, oppilaaseen sekä heidän vuorovaikutussuhteeseensa. Tunnetaitoja tarvitaan kaikissa tilanteissa, mutta erityisesti pedagogisesti haastavissa ja poikkeavissa tilanteissa. Tutkimuksen tulokset sopivat hyödynnettäväksi sekä musiikkipedagogiopiskelijoiden koulutusmateriaalien rakentamiseen että kaikille musiikkipedagoille, jotka haluavat kehittää omaa tunnetaito-osaamista.

Avainsanat (asiasanat)

musiikkipedagogi, tunnetaidot, vuorovaikutustaidot, opetustyö, tunneäly

Muut tiedot (salassa pidettävät liitteet)

Korhonen, Viivi

**"Joy in shared activities, in being together. Joy in the success of the student."
Emotional Skills in the Work of a Music Pedagogue.**

Jyväskylä: JAMK University of Applied Sciences, February 2024, 50 pages.

Degree Programme in Music Pedagogy. Bachelor's thesis.

Permission for open access publication: Yes

Language of publication: Finnish

Abstract

The thesis investigated the significance of emotional skills in the work of music pedagogues. The aim was to determine the types of emotional skills that music pedagogues require in their work and in what situations they need them. The purpose was to increase knowledge about emotional skills as part of the music pedagogues' profession and to develop the emotional skills of music pedagogues.

The thesis was conducted as a qualitative study. The research data were collected through theme interviews and an online survey. A total of nine music pedagogues participated in the study. Two participants were interviewed, and seven responded to the online survey. Content analysis was performed by identifying themes.

The results revealed six areas of emotional skills competence, which included emotion recognition, emotion management, verbal expression of emotions, consideration of students' emotional states, genuine engagement with students, and creating an open and safe atmosphere. Additionally, it was observed that music pedagogues need emotional skills in situations related to students' frustration, disappointment, misbehavior, as well as issues such as the ineffectiveness of methods, starting a lesson, and group dynamics.

Music pedagogues require comprehensive emotional skills, where emotional skills are directed towards oneself, the student, and their interaction. Emotional skills are needed in all situations, but especially in pedagogically challenging and exceptional situations. The results of the study can be utilized in constructing educational materials for music pedagogy students and for all music pedagogues who wish to enhance their emotional skills.

Keywords/tags (subjects)

music pedagogue, emotional skills, interpersonal skills, teaching work, emotional intelligence

Miscellaneous (Confidential information)

Sisältö

1	Johdanto.....	3
2	Tunteet ja tunnetaidot	4
2.1	Tietoperustan hankkiminen	4
2.2	Tunteet.....	4
2.3	Tunnetaidot.....	7
2.3.1	Tunnetaitojen oppiminen	8
2.3.2	Tunneäly.....	9
3	Tunnetaidot opetustyössä	11
3.1	Tarpeet tunteiden takana	11
3.2	Opettajan tärkeimmät tunnetaidot.....	14
3.3	Musiikkipedagogin ja oppilaan välinen vuorovaikutussuhde	18
3.4	Aiempi tutkimus	21
4	Tutkimuksen toteutus	22
4.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	22
4.2	Tutkimusmenetelmä.....	22
4.3	Tutkittavat ja aineistonkeruu	23
4.4	Aineiston analyysi.....	24
5	Tulokset	26
5.1	Tunnetaitojen osaamisalueet.....	26
5.2	Tunnetaitojen monet tilanteet.....	34
5.3	Yhteenvedo tuloksista	36
6	Pohdinta	37
6.1	Johtopäätökset.....	37
6.1.1	Musiikkipedagogien tunnetaito-osaaminen	37
6.1.2	Tunnetaidot ovat läsnä kaikissa tilanteissa	40
6.2	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	42
6.3	Jatkotutkimus ja sovellutukset.....	44
	Lähteet	46
	Liitteet	49
	Liite 1. Haastattelukysymykset	49
	Liite 2. Kysely.....	50

Kuviot

Kuvio 1. Opettajan tunnetaidot (Lahtinen & Rantanen 2019)	17
Kuvio 2. Musiikkipedagogin tunnetaidot osaamisalueittain	36

Taulukot

Taulukko 1. Esimerkki aineiston pelkistämisestä ja ryhmittelystä	25
--	----

1 Johdanto

Opettajien työhyvinvointi on ollut koetuksella koronapandemian vuoksi ja yhä useampi harkitsee alanvaihtoa (Niemi 2023). Lisäksi opettajien jaksamista koettelevat moninaistuneet ammattitaitovaatimukset sekä työn sisältö ja siihen kohdistuvat odotukset (Virtanen 2015, 12). Hyvät tunnetaidot tukevat työssäjaksamista (Meritähti 2022). Tunnetaidot ovat laaja kokonaisuus taitoja, jotka liittyvät tunteiden ymmärtämiseen ja hallitsemiseen (Jääskinen & Pelliccioni 2017, 16). Tunnetaidot ovat käsitteenä melko tuntematon, vaikka ne ovatkin osa jokaisen ihmisen elämää. Nyky-yhteiskunnassa arvostetaan yhä enemmän avoimuutta ja suvaitsevaisuutta, mikä on viime aikoina saanut ihmiset kiinnostumaan tunteiden ja tunnetaitojen merkityksestä. Myös suomalaiset suhtautuvat tunteisiin ja tunteista puhumiseen yhä avoimemmin ja hyväksyvämmiin (Muilu 2023).

Tunnetaitojen merkitystä korostetaan erityisesti kasvatuksen, opetuksen ja työhyvinvoinnin konteksteissa (Meritähti 2022; Kellman 2019). Kasvatusalalla opetustyön emotionaalisuus on herättänyt keskustelua jo jonkin aikaa, mutta keskustelu on keskittynyt tunnekasvatukseen eikä niinkään opettajan työn emotionaalisuuteen (Virtanen 2015, 13). Musiikkipedagogin työssä koetaan ja vastaanotetaan monenlaisia tunteita, joten musiikkipedagogien tunnetaitojen kehittäminen on tärkeää sekä työhyvinvoinnin että oppilaiden tunnekasvatuksen kannalta (Meritähti 2022; Lahtinen & Rantanen 2019, 30).

Musiikin pitkäjänteinen harrastaminen tuottaa oppilaille yhä enemmän haasteita, koska he ovat kasvaneet digiajan maailmassa, jossa monet asiat ovat saatavilla heti. Kärsivällisyyden puute voi tuottaa erilaisia tunteenpurkauksia opetustunneille, mikä luo musiikkipedagogille emotionaalista taakkaa. Toisaalta se myös haastaa pedagogeja kehittämään ammatillista suhtautumista ja keinoja käsitellä emotionaalisesti haastavia tilanteita.

Opinnäytetyön tavoitteena on tutkia, millainen merkitys tunnetaidoilla on musiikkipedagogin työssä. Erityisenä kiinnostuksen kohteena on musiikkipedagogien työssään tarvitsemat tunnetaidot sekä tilanteet, joissa niitä tarvitaan. Tunnetaitojen merkitystä selvitetään musiikkipedagogin eri opetuskonteksteissa, kuten yksilö- ja ryhmäopetuksessa. Koska aihepiiri on laaja, esimerkiksi tunteiden neurologista perustaa tai oppilaiden näkökulmaa tunnekasvatuksesta ei käsitellä. Näiden sijaan aihetta käsitellään ammatillisen osaamisen ja kehittymisen näkökulmasta. Tarkoituk-

sena on kuvailla tunnetaitojen keskeisiä piirteitä vähemmän tutkitussa kontekstissa ja pohtia tunnetaitojen hyödyllisyyttä musiikkipedagogien näkökulmasta. Tutkimus toteutetaan haastattelemalla työtä tekeviä musiikkipedagogeja sekä keräämällä vastauksia musiikkipedagogeille suunnatulla verkkokyselyllä. Laadullisessa tutkimuksessa korostuu osallistujien oma kokemus ja subjektiivisuus. Tutkimus tuottaa ajankohtaista tietoa musiikkipedagogin työstä ja kehittää musiikkipedagogien ammatillista osaamista.

2 Tunteet ja tunnetaidot

2.1 Tietoperustan hankkiminen

Tiedonhankinta perustuu Jyväskylän ammattikorkeakoulun kirjaston järjestämään tiedonhakukoulutukseen. Tietoa etsittiin sekä Jyväskylän ammattikorkeakoulun kirjaston (Janet) että Jyväskylän yliopiston kirjaston (Jykdok) tiedonhakupalveluiden kautta. Kirjallisuutta etsittiin näiden lisäksi Jyväskylän kaupungin kirjastosta. Suomenkielisinä hakusanoina käytettiin ”tunnetaidot”, ”tunneäly” ja ”tunnetaidot musiikissa”. Tieteellisiä artikkeleita etsittiin Janet:n ja Jykdok:n kansainvälisten artikkeleiden hakukoneilla muun muassa hakusanoilla ”social-emotional skills”, ”emotional skills”, ”emotional skills in music”, ”emotional intelligence” ja ”socioemotional skills”. Muita käytettyjä tietokantoja ovat esimerkiksi Music Periodicals Database (ProQuest), Google Scholar, Finna.fi, Elsevier ja Ebscohost. Lisäksi sopivia lähteitä etsittiin opinnäytetöiden, kirjojen ja artikkeleiden lähde luetteloista. Opinnäytetyöhön on valittu mahdollisimman relevantteja ja tuoreita lähteitä.

Tunnetaidoista musiikkipedagogikontekstissa ei ole paljoa kirjallisuutta tai tutkimustietoa, minkä vuoksi jouduttiin käyttämään laajemmin opettajien tunnetaitoja koskevaa kirjallisuutta. Vieraskielisiä artikkeleita löytyi aihetta sivuavilla hakusanoilla paljon, mutta varsinaiseen tutkimuksen aiheeseen osuvia artikkeleita oli varsin vähän. Tietolähteitä valittaessa tarkastettiin lähteen alkuperä sekä tarkasteltiin kirjoittajan ja julkaisijan luotettavuutta.

2.2 Tunteet

Tunteet ovat keskeisessä osassa, kun puhutaan tunnetaidoista, joten on syytä ensin selvittää, mitä tunteet ovat. Tunteille ei ole olemassa yksiselitteistä määritelmää (Goleman 1997, 341). Tunteet ovat aistimuksia, jotka tuntuvat kehossa fyysisesti, mielessä ajatusten tasolla ja näkyvät ilmeissä ja

käytöksessä (Jääskinen & Pelliccioni 2017, 12). Goleman (1997, 341) kuvaa tunteita ”elämyksellisiksi mielenliikkeiksi ja niihin liittyviksi ajatuksiksi”. Toisaalta Nummenmaan (2010, 11) mukaan tunteet ovat sosiaalisten tilanteiden ja tapahtumien aiheuttamia reaktioita. Golemanin (1997, 341) mukaan tunteita on muunneltavien ja alalajeineen satoja. Tunteet saavat ihmiseen tekemään asioita ja lamauttamaan tekemisen (Jääskinen & Pelliccioni 2017, 12). Tunteet ohjaavat toimintaa, muokkaavat vireystilaa ja vaikuttavat ympäristön havainnointiin ja tulkintoihin: vahvat tunneilmaisut kiinnittävät huomion ja erityisen tunteelliset hetket muistuvat mieleen tarkasti (Nummenmaa 2010, 11).

Ihmislajin säilymisen kannalta on ollut tärkeää kokea tunteita, sillä niiden ansioista olemme kyenneet reagoimaan vaaroihin: esimerkiksi pelon tunne on saanut ihmisen varomaan, puolustautumaan ja pakenemaan tarvittaessa (Jääskinen & Pelliccioni 2017, 14; Nummenmaa 2010, 12). Tunteet saavat ihmisen toimimaan pakonomaisesti niin, että kaikki muut mielen ja kehon toiminnot jäävät tilanteessa toissijaisiksi (Nummenmaa 2010, 12). Osa tunteista saa kehon aktivoitumaan ja osa tunteista rauhoittumaan. Esimerkiksi innostus aktivoi kehoa nostattamalla sydämen sykettä, kun taas rentous alentaa kehon aktiivisuutta. (Pekrun 2014, 12.) Tunnereaktio ja tunnekokemus on tärkeää erottaa toisistaan. Nummenmaan (2010, 16) mukaan tunnereaktiot ovat automaattisia ja biologisesti määräytyneitä prosesseja, joita ihminen ei pysty tiedostamaan. Tunnereaktion jälkeen muodostuu tietoinen tunnekokemus, jota arkikielessä kutsutaan tunteeksi (Nummenmaa 2010, 16). Tässä tutkimuksessa tunteilla tarkoitetaan nimenomaan tietoista tunnekokemusta.

Tunteille on ominaista niiden lyhytkestoisuus (Kärkkäinen 2017, 32). Nummenmaan (2010, 32) mukaan tunteet kestävät muutamista sekunneista muutamisiin tunteihin. Käsitteenä tunteita ei pidä sekoittaa mielialaan, joka on voimakkuudeltaan vaimeampi ja pitkäkestoisempi kuin tunne (Goleman 1997, 342). Nummenmaa (2010, 33) määrittelee mielialan ”pidempiaikaiseksi taipumukseksi kokea tiettyntyyppisiä tunteita” eli kyse on siitä, että tietyssä mielialassa koetaan helpommin tietynlaisia tunteita. Esimerkiksi masentuneena ihminen on virittynyt kokemaan enemmän kielteisiä kuin myönteisiä tunteita. Mieliala vaikuttaa ennemmin ajatteluun, kun taas tunteet muokkaavat toimintaa.

Tunteita on pyritty kategorisoimaan eri tavoin, mutta yleisin lienee jaottelu perustunteisiin. Perustunteita koetaan usemmin kuin muita tunteita, ne ovat kulttuurista ja toisistaan riippumattomia sekä evoluution myötä muotoutuneita (Nummenmaa 2010, 34). Perustunteet toimivat perustana lukuisille muille tunteille, jotka muodostuvat, kun perustunteita yhdistellään keskenään (Niedenthal, Krauth-Gruber & Ric 2006, 43). Goleman (1997, 341–342) ehdottaa perustunteiksi vihaa, surua, pelkoa, nautintoa, rakkautta, yllätystä, inhoa ja häpeää. Nummenmaan (2010, 35) mukaan perustunteet ovat kuitenkin mielihyvä, pelko, inho, suru, viha ja hämmästyminen. Vaikka tutkimuksilla ei olekaan yhteneväistä mielipidettä perustunteiden lukumäärästä, yleisesti hyväksytyimmät perustunteet lienevät ilo, suru, viha, inho, pelko ja usein myös hämmästyminen (Niedenthal ym. 2006, 43). Tunteita voidaan käsitellä ryhminä tai ulottuvuuksina, jolloin perustunteet ovat ikään kuin maamerkkejä muille tunteiden muunnelmille (Goleman 1997, 342).

Arkikielessä jaotellaan tunteet myönteisiin ja kielteisiin sen perusteella, minkälainen fyysinen ja henkinen olotila niitä seuraa (Kärkkäinen 2017, 39). Myönteinen tunne on sen kokemisen hetkellä miellyttävä ja kielteinen tunne sillä hetkellä epämiellyttävä (Kärkkäinen 2017, 39; Pekrun 2014, 12, 14). Myönteisiä ja kielteisiä tunteita voidaan sanoa myös mielihyvän ja mielihäviön tunteiksi (Jääskinen & Pelliccioni 2017, 19). Jokaisella tunteella on ikään kuin oma viesti, joka välittyy eteenpäin itselle ja muille ihmisille (Kärkkäinen 2017, 39). Kielteiset tunteet ovat ihmisessä ”sisäänrakennettuja” ja enemmän automaattisia ihmisen evoluutiohistorian vuoksi, joten myönteisiä tunteita voi välillä joutua tarkoituksellisesti tuomaan esille. Arjessa tulee herkästi etsittyä kielteisiä asioita, jotta vaaratilanteilta välttyttäisi, mutta mielekkään arjen ylläpitämiseksi olisi hyvä etsiskellä arjesta myös myönteisiä asioita. (Kärkkäinen 2017, 39.)

Myönteiset tunteet ovat tavoiteltuja, sillä niiden ollessa läsnä ihmisestä tuntuu sekä fyysisesti että henkisesti hyvältä (Kärkkäinen 2017, 39). Myönteisiä tunteita voivat olla esimerkiksi ilo, onnellsuus, toivo ja ylpeys (Pekrun 2014, 12). Myönteiset tunteet herkistävät oppimaan uusia asioita, koska hyväntuulisena ihminen on avoimempi ja luovempi (Kärkkäinen 2017, 39). Pekrun ’n (2014, 12) mukaan myönteiset tunteet edistävät oppimista vaikuttamalla oppilaan tarkkaavuuteen, motivaatioon, oppimisstrategioiden käyttöön ja itsesäätelyyn. Myönteisillä tunteilla on myös pitkäaikainen vaikutus ihmiselämään, kuten esimerkiksi terveyteen ja elinikään. Myönteiset tunteet toimivat

tärkeinä voimavaroina ja arjessa aikuisella on tärkeä tehtävä tuoda niitä esiin. Esimerkiksi halaaminen jälleennäkemisen hetkessä tai iloisten hetkien muistelu yhdessä tuo arkeen myönteisiä tunteita. (Kärkkäinen 2017, 39-40.)

Kielteisiä tunteita tavoitellaan harvoin, mutta niistä voi silti olla hyötyä sekä vanhemmille että lapsille. Kielteiset tunteet tarjoavat mahdollisuuksia työstää omia tunnetaitoja ja samalla näyttää lapselle esimerkkiä siitä, kuinka kielteisiin tunteisiin suhtaudutaan. Vanhemmat voivat esimerkiksi näyttää mallia siitä, kuinka epäonnistumisesta voi ottaa opiksi ja miettiä, miten voisi onnistua paremmin. Lapselle voi harmituksen hetkellä opettaa armollista suhtautumista itseä ja muita kohtaan. (Kärkkäinen 2017, 41-42.) Lisäksi Pekrun 'n (2014, 15) mukaan jotkin lievät kielteiset tunteet voivat edistää oppimista tietyissä tilanteissa. Esimerkiksi lievä hämmennys auttaa oppilaita käsitteiden ja kehittyneempien tietorakenteiden muodostamisessa.

2.3 Tunnetaidot

Tunnetaidot ovat laaja kokonaisuus eri taitoja, joita käytetään, kun pyritään vaikuttamaan joko omiin tai toisen ihmisen tunteisiin (Lahtinen & Rantanen 2019). Tunnetaidot tarkoittavat taitoa ymmärtää tunteita ja toimia niiden kanssa (Jääskinen & Pelliccioni 2017, 16). Lahtisen ja Rantasen (2019, 26) mukaan hyvät tunnetaidot tarkoittavat kykyä tiedostaa ja ymmärtää tilanteeseen liittyviä tunteita, ja samalla toimia niin, että tunteet tulevat huomioiduksi. Tunnetaitoja tarvitaan monissa tilanteissa, kuten kiihtyneen ihmisen rauhoittelussa, oppilaan innostamisessa, oman suuttumuksen hillitsemisessä tai alakuloisen ihmisen piristämisessä (Lahtinen & Rantanen 2019, 25). Lahtisen ja Rantasen (2019) mukaan tärkeimpiä tunnetaitoihin liittyviä toimintoja ovat **kuunteleminen**, omien ja muiden **tunteiden tunnistaminen** sekä **tunteiden sanoittaminen**.

Omien tunteiden tunnistaminen voidaan nähdä tunnetaitojen peruselementtinä, sillä tunteiden tunnistamisesta puhutaan usein tunneälyn kontekstissa (Virtanen 2015, 40 & Pekrun 2014, 19) tai tunnetaitojen toimintona (Lahtinen & Rantanen 2019). Koska tunneäly voidaan nähdä tunnetaitojen mahdollistajana ja edellytyksenä (Virtanen 2015, 91) tai synonyymina tunnetaidoille (Lahtinen & Rantanen 2019, 24), voi tunteiden tunnistaminenkin olla yksi tunnetaidoista tai vain edellytys tunnetaidoille. Tässä tutkimuksessa tunteiden tunnistamista pidettiin lähtökohtaisesti tunnetaitona, mutta se ei poissulje ajatusta, ettei tunteiden tunnistaminen voisi toimia edellytyksenä muille tunnetaidoille.

Jotta tunteet voidaan tunnistaa, kannattaa ensin keskittyä aidosti kuuntelemaan, mitä sanottavaa toisella on. Mikäli kyseessä ovat omat tunteet, voi pysähtyä hetkeksi kuuntelemaan omaa olotilaa. Kuunteleminen helpottaa tunteen tunnistamista. Tunteiden tunnistamisen jälkeen oma toiminta pitää muokata tilanteeseen sopivaksi. Usein tunteiden sanoittaminen on hyvä keino viedä tilanetta eteenpäin. Vasta tunteiden sanoittamisen jälkeen voi siirtyä esimerkiksi ohjeistamaan oppilasta eteenpäin. (Lahtinen & Rantanen 2019.)

Opettajien tunnetaidoista on tehty viime vuosina jonkin verran tutkimusta (Taxer & Gross 2018), mutta ei juurikaan musiikkipedagogien näkökulmasta. Tietoa löytyy enemmän yleisopetuksen ja erityisopetuksen konteksteista (Campayo–Muñoz & Cabedo–Mas 2017, 255), minkä vuoksi tutkimuksen tietoperustan lähteet koostuvatkin pitkälti yleisemmin opetusta koskevasta kirjallisuudesta ja tutkimuksista. Opettajien tunnetaitoja on tutkittu suurimmaksi osaksi kielteisten tunteiden tai tunteiden säätelyn näkökulmasta (Taxer & Gross 2018). Tunnetaidoista musiikkipedagogin näkökulmasta on tehty vain yksi opinnäytetyö Suomessa (ks. Rautakoski 2017).

2.3.1 Tunnetaitojen oppiminen

Jokaisella aikuisella ihmisellä on valmiiksi tunnetaitoja, mutta kuka tahansa voi oppia niitä lisää (Lahtinen & Rantanen 2019, 26). Tunnetaitojen oppiminen edellyttää sosiaalista vuorovaikutusta. Tunnetaitojen oppimista tapahtuu kaikissa sosiaalisissa suhteissa, mutta tärkeimpiä suhteita ovat lähisuhteet. Tunnetaitojen harjoittelu alkaa varhaislapsuudessa, jolloin vuorovaikutus omien vanhempien kanssa tukee tunnetaitojen kehittymistä. Sosiaalisten suhteiden avulla lapsi harjaantuu tunteiden tunnistamisessa ja nimeämisessä sekä sopivien toimintamallien valitsemisessa. Lisäksi lämmin ja läheinen suhde vanhempiin toimii perustana tunnetaitojen oppimiselle, koska lapsi ottaa vanhempien tunnekäyttäytymisestä mallia. (Kärkkäinen 2017, 20-21.) Sosiaalisen kanssakäymisen ansiosta lapselle kehittyy vähitellen kyky ajatella muiden sosioemotionaalista ajattelua ja käyttäytymistä. Tätä kyvykkyyttä voidaan Paunio ja Lehtosen (2016) sekä Lobaton (2022) mukaan kutsua sosiaalseksi kognitioksi.

Virtasen (2015, 92) mukaan tunnetaitojen oppiminen vaatii opettajalta tunneälyä. Tunneäly vaikuttaa tunnetaitojen oppimisen potentiaaliin ja näyttää, kykeneekö ihminen hallitsemaan tunnetaitoja työssään. Tunnetaitojen kehittämiseen vaaditaan Virtasen mukaan useita eteenpäin johdattavia askelia. Ensinnäkin opettajan täytyy hahmottaa jo olemassa oleva tunnetaito-

osaaminen. (Virtanen 2015, 92.) Seuraavaksi opettajan täytyy reflektoida omaa toimintaansa työssä ja pohtia, millainen haluaisi tulevaisuudessa olla (Virtanen 2015, 101). Tulevaisuuden tavoitteen selkiytyttyä opettaja tekee itselleen kehittämissuunnitelman, joka on realistinen oman arjen kannalta ja jossa keskitytään vain muutamaan ydinominaisuuteen (Virtanen 2015, 110). Kehitettäviä tunteita harjoitellaan tietoisesti ja jatkuvasti, jotta uudet taidot vakiintuvat omaan käyttäytymiseen (Virtanen 2015, 117). Käytännön tilanteiden lisäksi tunteita voi harjoitella mielikuvaharjoituksilla (Virtanen 2015, 118).

Tunnetaidot kehittyvät prosessinomaisesti koko työuran ja elämän ajan. Kehittyminen vaatii kuitenkin ponnistelua, erehdyksiä ja harjoittelua toteutuakseen, sillä työn rutinoituminen voi keskeyttää ammatillisen kasvuprosessin. Opettajan täytyy havainnoida omaa toimintaansa ja ajatuksiinsa jatkuvasti, jotta tunteiden oppiminen ei keskeytyisi (Virtanen 2015, 151–152.)

Kehitysprosessin aikana opettaja luo luottamuksellisia ihmissuhteita, jotka auttavat häntä huomaamaan kehitettäviä ominaisuuksia sekä vahvistamaan jo olemassa olevia tunteita. (Virtanen 2015, 157.)

Tunteiden kehittämistä varten on kehitetty ohjelmia, joissa hyödynnetään sosioemotionaalista oppimista (Pekrun 2014, 19). Esimerkiksi RULER-ohjelma on näyttöön perustuva ja se hyödyntää sosioemotionaalista oppimista kaikenikäisten tunteiden kehittämiseen (Yale University, 2023). Myös SELINA-ohjelma hyödyntää tutkimustietoa sosioemotionaalisesta oppimisesta. SELINA-ohjelma kehittää tunteiden säätelykeinoja, ylläpitää tärkeitä ihmissuhteita ja auttaa henkilökohtaisten tavoitteiden saavuttamisessa. (Resilience, 2023.)

2.3.2 Tunneäly

Tunteita on tutkittu jo 1960-luvulta lähtien tunneälyn käsitteen avulla (Lahtinen & Rantanen 2019, 24). Tunneäly voidaan nähdä tunteiden mahdollistajana tai edellytyksenä (Virtanen 2015, 91) tai synonyymina tunteiden taidoille (Lahtinen & Rantanen 2019, 24). Pekrun (2014, 19) määrittelee tunneälyn kyvyksi tunnistaa sekä säädellä tunteita. Virtanen (2015, 40) mukaan tunneäly tarkoittaa opettajan työssä kykyä hallita ja tiedostaa omia tunteita, havaita toisten tunteita sekä kykyä hoitaa ihmissuhteita. Myös Lahtinen ja Rantanen (2019, 24) viittaavat tunneälyllä näihin kykyihin sekä niiden hyödyntämiseen sosiaalisissa tilanteissa. Tunneäly voidaan määritellä

myös kulttuurin normien mukaiseksi tunteiden säätelyksi ja toisten tunteiden huomioon ottamiseksi (Niedenthal ym. 2006, 162).

Tunneällyn ja tunnetaitojen määritelmät ovat melko samankaltaisia ja osin myös päällekkäisiä. Erottavana tekijänä niissä voidaan kuitenkin nähdä se, että ”äly” viittaa enemmän ihmisen kognitiiviseen kyvykkyyteen, kun taas ”taidot” viittaavat selkeämmin harjoiteltaviin käytännön taitoihin (Lahtinen & Rantanen 2019, 25). Tämän vivahde-eron takia tässä tutkimuksessa käytetään käsitettä ”tunnetaidot”.

Daniel Goleman teki tunneällyn käsitteen tunnetuksi vuonna 1995 julkaistulla kirjallaan (Lahtinen & Rantanen 2019, 24; Virtanen 2015, 28). Golemanin tunneälymalli (2002) on yksi tunnetuimmista tunneälymalleista. Goleman erittelee tunneälymallissaan neljä kompetenssialuetta, jotka ovat omien tunteiden tiedostaminen, omien tunteiden hallinta, sosiaalinen tietoisuus ja sosiaalinen kyvykkyys. Kompetenssialueet sisältävät erilaisia kykyjä ja ominaisuuksia, joita Goleman kutsuu tunneälytaidoiksi. Tunneälytaitoja on Golemanin mallissa kaiken kaikkiaan kahdeksantoista: emotionaalinen itsetietoisuus, hyvä itsetuntemus, itseluottamus, itsekontrolli, luotettavuus, sopeutumiskyky, suorituskkyky, aloitteellisuus, optimistisuus, empaattisuus, organisaatiotuntemus, palveluallttius, kannustavuus, vaikutusvalta, kyky kehittää toisia, kyky käynnistää muutoksia, taito hallita konflikteja sekä ryhmä- ja yhteistyötaidot. (Virtanen 2015, 31.)

Golemanin mallissa tunneäly sijoittuu työelämän ja ammatillisen osaamisen kontekstiin, jossa tunneäly nähdään kompetenssina. Muita tärkeitä tunneälymalleja ovat muun muassa Mayer–Saloveyn malli sekä Bar-On-malli. Mayer–Salovey-mallissa tunneäly käsitetään yhtenä älykkyyden lajina ja Bar-On-mallissa se nähdään ihmisen persoonallisuuden piirteenä tai ominaisuutena. (Virtanen 2015, 30.) Tässä tutkimuksessa tunnetaidot käsitetään osaksi musiikkipedagogin ammatillista osaamista ja tunnetaidot nähdään opittavina taitoina, kuten Golemanin mallissa.

3 Tunnetaidot opetustyössä

Tunteet ja tunnetaidot liittyvät vahvasti musiikkipedagogin työhön. Tunteita tulee esiin musiikkiin eläytyessä sitä soittaessa ja kuunnellessa, mutta ennen kaikkea sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa, joita opetustilanteet väistämättä ovat (Hasu 2017, 53).

Tunteet ja tunnetaidot ovat keskeinen osa opettajan työtä. Opettajan työtä voidaan kutsua tunnetyöksi (Virtanen 2015, 19). Tunnetyössä vaaditaan tunneälyä sekä tietynlaista tunteiden ilmaisua ja hallintaa (Niedenthal ym. 2006, 161–162). Opettajilta edellytetään omien tunteiden hallitsemisen lisäksi myös oppilaiden tunteiden säätelyä (Virtanen 2015, 13) sekä tunnetaitojen mallintamista oppilaille arkisissa vuorovaikutustilanteissa (OPH 2023).

Opetustilanteessa järki ja tunteet kietoutuvat toisiinsa. Moni asia pyörii opetuksessa järjen ympärillä: opetamme järkeen vedoten niin, että tarjoamme tietoa ja järkiperusteita. Luokassa tunteet ovat kuitenkin joka tilanteessa läsnä. Tunteet vaikuttavat koko opetuksen kulkuun merkittävästi, sillä tunteet vaikuttavat sekä opettamiseen että oppimiseen. Esimerkiksi kiihtyneessä mielentilassa ajatukset eivät kulje järkevästi, jolloin on hyvin hankalaa keskittyä mihinkään toimintaan. Tunteiden huomioimista voi helpottaa, jos pistää hetkeksi järkiperaisiksi ajatukset sivuun ja keskittyy tunteiden tunnistamiseen. Kun opettaja niin sanotusti ”virittyy tunnetasolle”, oppilas kokee tulleen ymmärretyksi paremmin. (Lahtinen & Rantanen 2019, 31–33.)

3.1 Tarpeet tunteiden takana

Tunteiden taustalla vaikuttavat ihmisen tarpeet. Tunnetaitoja parantaa se, että pystyy tunnistamaan tahtotilan tunteen taustalla. Yleensä kun asiat sujuvat hienosti, koemme myönteisiä tunteita ja kun asiat menevät tahtomme vastaisesti, koemme kielteisiä tunteita. Ihmisen tarpeista on esitetty monia teorioita, kuten esimerkiksi Maslow’n (Maslow 1943) tarvehierarkia sekä Decin ja Ryanin (2000) itseohjautuvuusteoria. Näiden lisäksi on olemassa muitakin malleja ja joidenkin mielestä ihmisen haluja on mahdotonta pelkistää mihinkään malliin, koska emme aina itsekään tiedä, mitä haluamme. Tarpeet voivat olla tietoisia tai tiedostamattomia, joten pelkkä omien tarpeiden tunnistaminen voi olla haastavaa. Ihmisen tarpeista on olemassa seitsenosainen luokittelu, jonka ymmärtämällä saa keinon pureutua syihin käytöksen takana. Jos opettaja huomioi oppilaiden tarpeet, he luultavasti voivat paremmin. (Lahtinen & Rantanen 2019, 47–48.)

Tarve olla kiinnostava

Ensimmäinen tarve Lahtisen ja Rantasen (2019) mallissa on se, että jokainen haluaa olla kiinnostava. Jokainen haluaa tulla nähdyksi ja kuulluksi, mikä on ihmiseen sisäänrakennettu tarve. Jo vauvat kaipaavat huomiota vanhemmilta. Voi tuntua loukkaavalta, jos omat asiat eivät kiinnosta muita. Jos oppilaasta ei olla kiinnostuneita, hän voi yrittää hakea huomiota häiritsevällä käytöksellä. Olemalla kiinnostunut ja utelias oppilasta kohtaan voidaan luoda tilanteita, jotka vahvistavat oppilaan voimavaroja. Jo pelkästään silmiin katsominen, kuunteleminen ja kuulumisten kyselyt ovat tekoja, jotka osoittavat kiinnostuksen oppilasta kohtaan. (Lahtinen & Rantanen 2019, 49.)

Tarve tulla ymmärretyksi

Toinen tarve on se, että jokainen haluaa tulla ymmärretyksi. Toisen kuunteleminen ja ymmärtäminen rauhoittaa tilannetta varsinkin lasten kanssa toimiessa. Se, että toinen on läsnä ja kommentillaan osoittanut, että ymmärtää, on tunnetasolla kohtaamista. **Empatian** ydin on se, että ymmärtää toisen tunnetilan ja osaa katsoa maailmaa toisen näkökulmasta. Ymmärrys jää vajavaiseksi, jos ei keskity toiseen ihmiseen täysin ja tarjoaa neuvoja liian aikaisin. (Lahtinen & Rantanen 2019, 50.)

Tarve olla arvostettu

Kolmas tarve on se, että ihmiset haluavat olla arvostettuja. Arvostus tuo mielihyvää ja herättää ylpeyden, kiitollisuuden ja myötätunnon tunteita. Arvostuksen tarve näkyy selvästi esimerkiksi koulussa ja työpaikoilla. Esimerkiksi nuoret saattavat pukeutua tietyn tyylin mukaisesti tai käyttäytyä tietyllä tapaa saadakseen arvostusta osakseen. Aikuisista arvostuksen kaipuun huomaa esimerkiksi siitä, että palkka, asema ja työtila herättävät suuria tunteita. Nämä kolme edellä mainittua tarvetta – olla kiinnostava, ymmärretty ja arvostettu – ovat yhteydessä toisiinsa mutta voivat toimia myös erillään. Mitä useampaa tarvetta huomioidaan yhtäaikaan, sitä voimakkaammin ihmiset kohtaavat tunnetasolla. (Lahtinen & Rantanen 2019, 50–51.)

Tarve tulla reilusti kohdelluksi

Neljäntenä tarpeena on tulla kohdelluksi reilusti. Epäoikeudenmukaisuus ja moraalittomuus saa ihmisen kokemaan kielteisiä tunteita, kuten inhoa. Epäreiluuden kokemus on aina subjektiivinen kokemus, sillä sama asia voi tuntua toisesta reilulta ja toisesta hyvinkin epäreilulta. Opettajan täytyy työssään pyrkiä olemaan mahdollisimman reilu kaikkia kohtaan oman harkintansa mukaisesti, mutta epäreiluuden kokemukset ovat silti opetuksessa tavallisia. Mikäli opettaja on tehnyt tilanteen omasta mielestään reiluksi ja oppilas silti kokee tulleen epäreilusti kohdelluksi, paras menettely on sanoittaa tilanne ja tunteet. (Lahtinen & Rantanen 2019, 51–52.)

Hallinnan tarve

Viides ihmisen tarve on hallinnan tarve. Hallinnan tarpeesta puhutaan myös autonomian tai kontrollin tarpeena, missä kaikissa on kyse samasta asiasta. Jokainen haluaa tuntea hallitsevansa elämänsä. Jos tilanne ei ole omassa hallinnassa, usein ihminen oman suostumuksensa kautta kokee olevansa enemmän hallinnassa. Kun elämän hyväksyy sellaisena kuin se on, hallinnan tunne lisääntyy. Hallinnan tunteen heikkeneminen aiheuttaa kielteisiä tunteita, kuten nolostumista, pelkoa ja ahdistusta. Hallinnan tunne voi heiketä opettajalla, jos esimerkiksi luokka tai oppilas on haastava tai työkuorma liian suuri. (Lahtinen & Rantanen 2019, 52–53.)

Tarve tuntea edistymistä

Kaksi viimeistä tarvetta korostuvat pidemmällä aikavälillä. Kuudes tarve, edistymisen tunne, on oikeastaan lisääntyvää hallinnan tunnetta. Edistymisen tunne on olennainen työ- ja oppimismotivaation ymmärtämisessä, sillä se tuottaa oppimisen riemua ja muita myönteisiä tunteita. Opettajan kannattaakin tuoda esiin oppilaan edistymistä, sillä se ruokkii oppilaiden sisäistä motivaatiota.

Tarve kokea merkityksellisyyttä

Seitsemäntenä tarpeena ihmisellä on merkityksellisyyden tunteen kokeminen. Myös merkityksellisyyden tunne on tärkeä tekijä motivaation ja oppimisen kannalta. Ihmiset haluavat, että asioilla on heille itselleen joku merkitys ja että he ovat osa jotain kokonaisuutta. Se pitäisi pitää mielessä

myös opetuksen näkökulmasta. Oppilaat oppivat paremmin, jos aihe ja tehtävät ovat merkityksellisiä. Ja jos opettajat kokevat työnsä merkitykselliseksi, heidän työmotivaationsa on parempi. (Lahtinen & Rantanen 2019, 54–55.)

3.2 Opettajan tärkeimmät tunnetaidot

Tunnetaitoja on lukematon määrä, mutta Lahtinen ja Rantanen (2019, 57) ovat koonneet 12 erityisesti opettajalle hyödyllistä tunnetaitoa, jotka ovat seuraavat: Omien tunteiden säätely, aito läsnäolo, tunnepaljastus, uteliaisuuden herättäminen, miinanraivaus, täystorjunta, sanoista vastuuttaminen, yhteiset sopimukset, hiljaisuus, voimakysymykset, arvostaminen ja syväkiitos.

Ensimmäisenä tunnetaitona esitellään **omien tunteiden säätely**, mikä onkin tärkeä muiden tunnetaitojen oppimisen kannalta. On vaikeaa hillitä toisten tunteita, jos ei osaa hillitä omiakaan. Omien tunteiden tunnistaminen, hallinta ja erittely kuuluvat omien tunteiden säätelyyn. Tunteiden hallinta voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että luokasta ei juosta ulos, vaikka mieli tekisi, tai että jaksaa innostua tai näytellä innostunutta opetettavista aiheista, jotka eivät kiinnosta. (Lahtinen & Rantanen 2019, 57–61.) Kielteisten tunteiden ja stressaavien tilanteiden itsesäätelykeinoista käytetään myös nimitystä coping-keinot eli selviytymiskeinot (Pekrun 2014, 18). Kärkkäinen (2017, 35) erottelee tunteiden kokemisen ja ilmaisemisen eri asioiksi. Tunnekokemukset voivat olla voimakkaita, joten niiden ilmaisemista on järkevää säädellä.

Johdonmukainen etenemisjärjestys on edetä omien tunteiden hallinnasta muiden tärkeiden tunnetaitojen hallitsemiseen. Toinen tunnetaito liittyy oppilaan kohtaamiseen. Oppilaiden kohtaaminen vaatii **aitoa läsnäoloa** tilanteessa kuin tilanteessa. Taito sulkea häiriötekijät pois, katsoa oppilasta silmiin ja kuunnella hänen viestinsä on osa aitoa toisen kohtaamista. Ihmiset voivat viettää toistensa seurassa paljon aikaa kuitenkin olematta aidosti läsnä. (Lahtinen & Rantanen 2019, 70–71.)

Kolmantena tunnetaitona esitellään **”tunnepaljastus”**. Kun opettaja avaa ajatuksiaan ja tunteitaan oppilaille avoimesti, oppilaat kertovat helpommin omista tunteistaan. (Lahtinen & Rantanen 2019, 74.) Seppälän (2014) mukaan katsekontaktin ansiosta ihmiset pystyvät aistimaan, miltä toisesta tuntuu. Jos opettaja yrittää esittää toista tunnetilaa kuin sillä hetkellä oikeasti tuntee, oppilaat voivat huomata ristiriitaisuuden ja jopa ahdistua siitä. (Lahtinen & Rantanen 2019, 74.)

Neljäs tunnetaidoista koskee uteliaisuutta. **Uteliaisuuden herättäminen** on opetuksessa tärkeää, sillä uteliaan ihmisen huomio on helpompi saada ja samalla luultavasti oppiikin paremmin. Uteliaisuus myös vahvistaa muistin toimintaa. (Lahtinen & Rantanen 2019, 77–78.)

Tunteiden kannalta haastavia tilanteita tulee eteen väistämättä opettajan työssä. Viides Lahtisen ja Rantasen (2019) mainitsemista tunnetaidoista liittyy siihen, miten haastavia tilanteita voi ennakoida. Tilanteessa, jossa on odotettavissa kielteisiä tunteita, herkästi vedotaan faktoihin ja perustellaan asioita järkisyin. Odotettavissa olevaa vaikeaa tilannetta voi lievittää tunnistamalla ja käsittelemällä etukäteen kielteisiä tunteita. Opettaja voi myös valmistautua sanoittamaan tunteita tilanteen koittaessa. Tilanteessa mukana olevia ihmisiä voi ohjeistaa vaikeiden tunteiden kanssa toimimiseen. Jos mahdollista, opettaja voi yrittää neutraloida ikävän asian kertomalla, miksi asia ei ole niin paha kuin ensiksi vaikuttaa. Näiden vaiheiden jälkeen kannattaa siirtyä tilanteessa eteenpäin, koska tunteiden vatvominen kuormittaa. Tämä niin sanottu ”**miinanraivaus**” on tehokas tapa kielteisten tunteiden kohtaamiseen, mutta jää usein käyttämättä, koska kielteisistä tunteista puhuminen on monelle haastavaa. (Lahtinen & Rantanen 2019, 80–81.)

Opettajan työssä joutuu joskus ottamaan kritiikkiä vastaan yllättävissäkin tilanteissa. Näissä tilanteissa opettajalta odotetaan ammattimaista ja rauhallista käytöstä. Tunteiden tunnistamisen ja sanoittamisen lisäksi tilanteessa kannattaa kuunnella tarkasti toista, hengittää syvään ja rauhoittaa oma mieli. Jos kritiikki on raivoisaa, opettaja voi pyytää kohteliaasti toistamaan asian, mikä voi yllättää raivoajan. Viesti välittyy selkeämmin, kun palaute annetaan rauhassa. Mikäli raivoaja tulee yhä uudelleen huutamaan, voi kokeilla kuudenneksi Lahtisen ja Rantasen (2019, 84) mainitsemaa tunnetaitoa, ”**täystorjuntaa**” eli lähteä pois paikalta. Raivoajalle voi ilmoittaa huutamistilanteessa, että keskustelu voi jatkua, kun molemmat puhuvat rauhallisesti ja asiallisesti. (Lahtinen & Rantanen 2019, 84–85.)

Joskus oppilaat tai kollegat voivat olla syytteleviä, epäasiallisia ja jankkaavia, ja opettaja ei tiedä, mistä häiritsevä käytös johtuu. Tunteet voivat olla patoutuneet pitkältä ajalta tai heränneet siinä hetkessä. Monesti kiihdyksissään puhutaan asioista mustavalkoisesti ja käytetään ääri-ilmaisuja kuten ”aina”, ”ei ikinä”, ”kaikki” ja ”joka ikinen”, mutta harvoin todella tarkoitetaan sitä mitä kiihdyksissä sanotaan. Ikävän tilanteen voi ratkaista seitsemännellä tunnetaidolla eli **sanoista vastuuttamisella**. Sanoista vastuuttaminen on tunnetaito, jossa epäasialliselta ihmiseltä kysytään sanojen

pitävyyttä. Kun opettaja tarttuu sanoihin ja kysyy, että ”tarkoitatko todella, mitä sanot?” tai sanoo, että ”kerro tarkemmin, koska haluan ymmärtää”, ihminen hämmentyy ja alkaa vähitellen miettimään, mitä oikeastaan sanoo. (Lahtinen & Rantanen 2019, 86.)

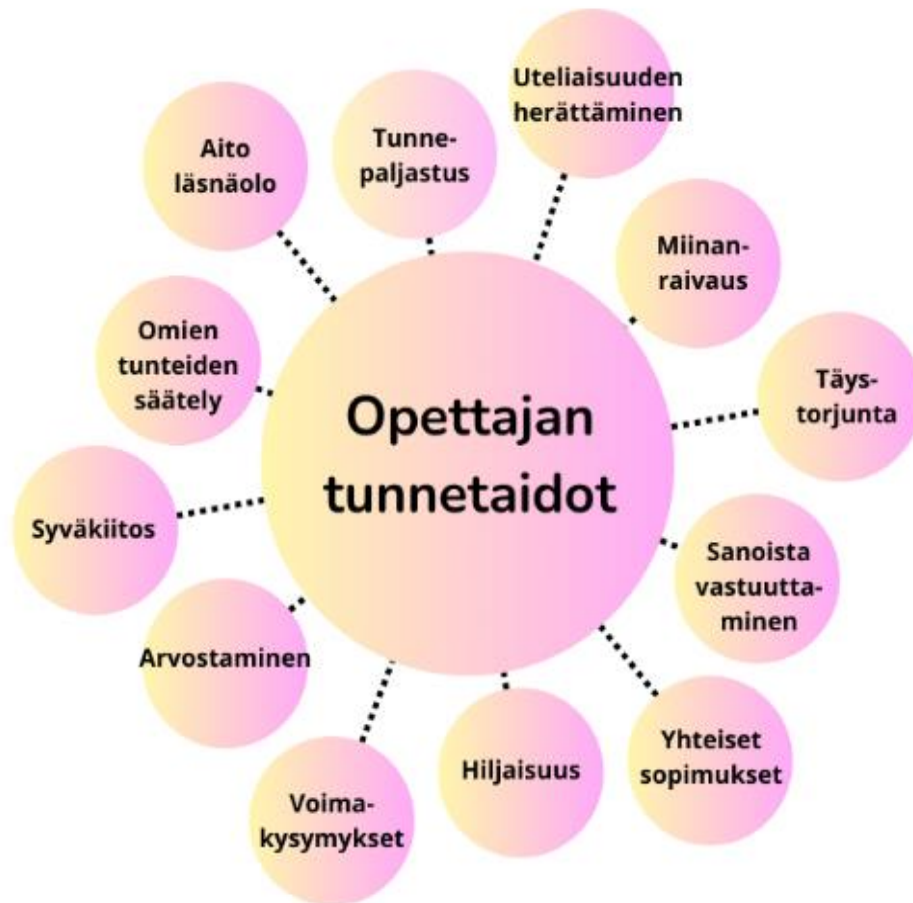
Kahdeksas tunnetaito on yhteisten sopimusten luominen tilanteissa, joissa osapuolet tahtovat eri asioita. Toisen ideaan reagoidaan positiivisesti ja kuunnellaan toisen näkökulma. Sanoitetaan oma hämmennys ja tunnetila, pysytään rauhallisina ja sanotaan päättäväisesti oma ajatus. Itselleen on kuitenkin oltava armollinen, koska yleispäteviä ohjeita tai ratkaisuja ei ole olemassa. (Lahtinen & Rantanen 2019, 88–89.)

Yhdeksäs tunnetaito on **hiljaisuus** eli annetaan tilaa ajatella. Kun uskaltaa olla välillä hiljaa, antaa toiselle tilaa puhua ajatuksistaan. Toisille hiljaa oleminen voi olla haastavaa, kun taas toiset voivat kokea jatkuvan puheen kuluttavana. Ennen kommentointia kannattaakin odottaa muutama sekunti tai pidempikin aika, jotta toinen varmasti saa sanottua kaiken haluamansa. (Lahtinen & Rantanen 2019, 91.)

Kymmenes tunnetaito on **voimakysymykset**. Oppilas oppii parhaiten, kun hän itse oivaltaa asioita. Jotta oppilas voisi oivaltaa, opettajan pitää esittää oikeanlaisia kysymyksiä eli voimakysymyksiä, joiden avulla oppilas oivaltaa asioita. Voimakysymykset aiheuttavat oppilaassa ensin hämmennystä, koska näkökulma on hänelle uusi. Uuden näkökulman huomaamisesta syntyy oivallus ja sitä kautta innostus. Voimakysymys voi olla esimerkiksi ”Jos voisit neuvoa itseäsi, niin mitä neuvoja antaisit?” (Lahtinen & Rantanen 2019, 93–97.)

Yhdestoista tunnetaito on **arvostaminen** eli pyritään tekemään hyvä näkyväksi. Se, että alkaa tie-toisesti arvostamaan pieniäkin asioita ja tekemään niitä näkyväksi, herättää positiivisia tunteita. Kehuista ja arvostuksen sanoittamisesta ei ole haittaa, vaikka toisille se on tärkeämpää kuin toisille. Haastavien ja levottomien lasten kanssa positiivinen pedagogiikka voi auttaa, kun positiivisten asioiden sanoittamista jatketaan sitkeästi pidemmän aikaa. Positiivisen palautteen antaminen vahvistaa oppilaan positiivista käytöstä. (Lahtinen & Rantanen 2019, 98–99.)

Kahdestoista tunnetaito on **syväkiitos**. On aivan eri asia kiittää nopeasti ja rutiininomaisesti toisen panostuksesta kuin se, että pysähtyy aidosti kohtaamaan toisen ja sanoittaa kiitollisuutensa. Arjessa muodollisesti sanottu kiitos ei välttämättä sisällä kiitollisuuden tunnetta eikä se herätä osapuolissa huomattavia tunteita. Kiitos on vilpittömämpi, kun kiitollisuuden huomaa toisen äänensä-

Kuvio 1. Opettajan tunnetaidot Lahtista & Rantasta (2019) mukaillen

vystä ja katsekontaktista. Vilpitön kiitos herättää kiitollisuutta myös vastaanottajassa. Syväkiitoksen avulla voi tehdä vielä vastaanottajaan vielä paremman vaikutuksen, koska kuvailu auttaa vastaanottajaa ymmärtämään kiitoksen merkityksen. Syväkiitoksessa ensin kuvaillaan toisen toimintaa ja panostusta, sen jälkeen sitä, miten toisen toiminta on vaikuttanut itseen ja ympäristöön, ja lopuksi kiitetään vilpittömästi. (Lahtinen & Rantanen 2019, 102–103.)

Opettajalle tärkeimmät tunnetaidot on koottu yllä olevaan kuvioon (Kuvio 1). Haastavissa tilanteissa tunnetaitojen merkitys korostuu. Haastaviin tilanteisiin liittyy usein vahvoja tunteita, joiden käsittely on tärkeää. Usein riittää, että oppilas saa puhua tunteistaan ja häntä aidosti kuunnellaan. Jotta haastavat tilanteet tulisivat käsitellyksi perusteellisesti ja tilanteesta voitaisiin

ottaa opiksi, on tärkeää tarkastella tilannetta kolmesta näkökulmasta: faktojen, tunteiden ja oppimisen kautta. Ensin kannattaa puhua tosiasiat läpi eli sanoittaa tilanteen keskeiset tapahtumat. Toiseksi keskustelussa käydään tilanteeseen liittyvät tunteet läpi kysymällä, mitä tunteita heräsi. Kolmanneksi tilanteelle annetaan merkitys eli oppilaan kanssa voidaan keskustella, mitä tästä opittiin. Merkityksen antaminen on arvokasta, koska silloin oppilas voi ymmärtää, että ikävästä tilanteesta seurasin jotain arvokasta. Merkityksen kirkastumista ei kannata odottaa välttämättä samassa keskustelussa, koska usein faktojen ja tunteiden käsittely vie pidemmän ajan. (Lahtinen & Rantanen 2019, 45–46.)

3.3 Musiikkipedagogin ja oppilaan välinen vuorovaikutussuhde

Musiikkipedagogin kohtaama oppilasaines on hyvin monipuolinen, sillä musiikkia harrastetaan varhaislapsuudesta aivan elämänkaaren loppuun asti (Kosonen 2009, 158–160). Iän lisäksi erityistarpeiset oppilaat kuuluvat musiikkipedagogin työhön (Kaikkonen 2009, 209). Musiikkipedagogin on osattava toimia erilaisten oppilaiden kanssa heidän lähtökohtansa huomioon ottaen, mikä edellyttää oppilaan kohtaamista ja hyväksymistä vuorovaikutuksen keinoin (Huhtinen-Hildén 2012, 160). Lisäksi oppimisryhmät voivat vaihdella yksilöopetuksesta pienryhmiin ja suurtenkin ryhmien ohjaamiseen.

Opettajan ja oppilaan vuorovaikutussuhteeseen vaikuttaa oleellisesti se, millä tavalla opettaja näkee oppilaan. On täysin eri asia nähdä oppilas pelkkänä oppilaana kuin moniulotteisena kokonaisuutena. Opettajan tapa nähdä oppilas vaikuttaa opettajan suhtautumiseen ja myös hänen toimintaansa opettajana. Esimerkiksi ”villi”, ”huomionhakuinen” tai ”adhd” voivat olla yksiulotteisia määritelmiä, joihin juuttuminen voi yksipuolistaa opetusta. Moniulotteisuuden näkeminen tarkoittaa sitä, että opettaja kohtaa oppilaan tunteet, ajatukset ja toiminnan laajemmassa näkökulmassa. Kun opettaja irtautuu määritelmistä, oppilaan on helpompi uskaltautua tunnistamaan ja kehittämään omia vahvuuksia ja kehityskohteita. (Jordan-Kilki & Pruuki, 2012, 21–22.)

Opettaja-oppilassuhteessa on tärkeää olla läsnä ja kokea osallisuutta. Molempien osapuolten on koettava, että he tulevat kuulluksi ja nähdyksi. Musiikki tarjoaa mahdollisuuden käsitellä tunteita ja kokemuksia itseilmaisun kautta. Opettajan on tärkeää tiedostaa, että musiikki voi toimia oppilaan sisäisten psyykkisten kokemusten ja ajatusten jäsentäjänä. Opettajan ja oppilaan kohtaaminen edellyttää avointa ja kunnioittavaa ilmapiiriä. Musiikillisessa vuorovaikutuksessa yhdessä

opettajan kanssa jaetut tunne-elämykset ja kohtaamiset viestivät oppilaalle välittämistä ja huolenpitoa. (Jordan-Kilkki & Pruuki, 2012, 19–20.)

Opetuksessa tavoitellaan oppilaan aitoa kohtaamista ja dialogista suhdetta opettajan ja oppilaan välillä. Jo pienet eleet ja ilmeet näyttävät oppilaalle, onko opettaja aidosti kiinnostunut hänen asioistaan. Esimerkiksi rutinoitunut tervehdys tunnin alussa voi tuntua oppilaasta, ettei häntä kohdata aidosti, toisin kuin se, että opettaja pysähtyy katsomaan silmiin ja kysyy kuulumisia. Kiireetön läsnäolo opetuksessa on perusedellytys oppimiselle, sillä kiireettömyys antaa turvaa ja tilaa avoimelle pohdinnalle ja musiikilliselle itseilmaisulle. (Jordan-Kilkki & Pruuki, 2012, 20–21.)

Oppilaan ja opettajan väliseen suhteeseen vaikuttaa se, miten opettaja kuuntelee oppilasta. Aito kuunteleminen viestii läsnäoloa ja välittämisen tunnetta oppilaalle. Nonverbaalit ilmeet ja eleet sekä verbaalit ilmaisut kuten ”joo-o” tai ”mm-m” vahvistavat kuuntelemisen ja läsnäolon yhteyttä, mikäli niitä toteutetaan aidosti eikä repliikkejä toisteta rutinoituneesti. Opettajan tulisi pyrkiä kuuntelemaan aidosti oppilasta, koska kuunnelluksi tuleminen voi olla hänelle merkittävä kokemus. Kuunteleminen osoittaa kunnioitusta toista kohtaan. (Jordan-Kilkki & Pruuki, 2012, 22.) Jokainen haluaa tulla kuulluksi ja ymmärretyksi (Lahtinen & Rantanen 2019, 50; Jordan-Kilkki & Pruuki, 2012, 22).

Opettaja voi edistää kuulluksi tuleminen tunnetta toistamalla oppilaan ilmaisun ja kysyä hänen sanoistaan lisää. Kysyminen on erityisen tärkeää silloin, kun oppilas kertoo huolistaan. Opettaja voi esimerkiksi sanoa oppilaalle: ”Sanoit, että sinua huolettaa oma jaksamisesi. Haluatko kertoa siitä lisää?”. Opettajan on vältettävä oppilaan sanojen tulkitsemista, koska on tärkeämpää antaa oppilaan kertoa kuin saada itse tietää. Kysymyksien avulla opettaja ilmaisee olevansa kiinnostunut oppilaan ajatuksista ja näkemyksistä. Avoimet kysymykset antavat oppilaalle mahdollisuuden itse-reflektioon. (Jordan-Kilkki & Pruuki, 2012, 22–23.)

Kun opettajan ja oppilaan välinen suhde perustuu dialogisuuteen, kumpikin puhuvat vain omasta puolestaan. Tämä tarkoittaa sitä, että ajatuksia ilmaistaan omina kantoina ja ajatuksina eikä yleispätevinä totuuksina. Dialogisessa suhteessa opettaja ja oppilas matkaavat yhdessä kohti tietämystä ja rakentavat yhteistä ymmärrystä. Oppilaalle annetaan tilaa ja rohkaistaan olemaan aktiivinen ja tasavertainen toimija. Jotta tasavertaisuus toteutuisi, opettajan on hyvä pohtia omaa

asiantuntijan asemaansa kriittisesti. Asiantuntijan asema voi haitata yhteistä oppimista, jos opettaja sulkee oppilaan näkökulmat oppimisen ulkopuolelle. Opettajan tulisi pysyä mahdollisimman avoimena ja kyseenalaistaa oma tietämyksensä keskusteluissa sekä tuoda oma tieto esiin siten, että keskustelu voi jatkua. Opettajan ja oppilaan välisessä dialogisessa suhteessa myös opettaja on oppimassa lisää. (Jordan-Kilkki & Pruuki, 2012, 24–25.)

Oppilaiden ja opettajan temperamentti- ja persoonallisuustyypit vaikuttavat heidän väliseen vuorovaikutussuhteeseen merkittävästi. Opettajat ovat vuorovaikutuksessa enemmän oppilaisiin, joiden temperamentin he arvioivat positiiviseksi eli oppilaisiin, joista he pitävät enemmän. Keskustelut ovat tällöin myös laadukkaampia ja monipuolisempia. (Mullola 2012, 67–68.) Noin kymmenen prosenttia lapsista kuuluu niin sanotun vaikean tai haastavan temperamentin ryhmään. Haastavan temperamentin lapset eivät pidä yllätyksistä, ja heidän on vaikea sopeutua muutoksiin. Heidän reaktionsa ovat usein voimakkaita ja intensiivisiä, mikä tuntuu opettajista haasteelliselta. Erityisesti haastavien temperamenttien kanssa tunnetaidot tulevat siis tarpeeseen. (Mullola 2012, 67.)

Temperamenttierot on helpompi ottaa huomioon yksilöopetuksessa kuin ryhmäopetuksessa (Mullola 2012, 71). Musiikkipedagogit voivat työskennellä sekä yksilö- että ryhmäopetuksessa (Töissä.fi, 2023). Esimerkiksi instrumenttiopettajan työssä on huomattavasti helpompi muokata opetusta oppilaan temperamenttiin sopivaksi ja reagoida muutoksiin nopeasti kuin esimerkiksi musiikin hahmotusaineiden tai varhaisiän musiikinopettajan töissä.

Myös opettajan temperamentti vaikuttaa vuorovaikutustilanteisiin. Mullolan (2012, 68) mukaan opettajan temperamentti vaikuttaa esimerkiksi siihen, minkälainen opetustyyli hänellä on ja millaisia opetusmenetelmiä hän käyttää. Myös Rasehorn (2009, 281) toteaa, että opettajan työ on hyvin persoonasidonnaista. Opetustilanteen vuorovaikutus toimii paremmin, kun opettajan ja oppilaan ”kemat” kohtaavat eli heillä on samantyyppinen temperamentti. Siksi opettajan on hyvä tiedostaa oma temperamenttinsa, jotta hän voisi ymmärtää paremmin, miten erilaiset temperamentit toimivat vuorovaikutuksessa. (Mullola 2012, 68.)

Vuorovaikutussuhteessa tunteet voivat tarttua opettajalta oppilaaseen ja päinvastoin. Opettajien tunteet ennustavat oppilaiden kokemia tunteita (Becker ym. 2014, 15). Myös Pekrun (2014, 21)

toteaa, että opettajan kokemilla tunteilla on merkittävä vaikutus oppilaiden tunteisiin. Olisi tärkeää, että opettaja näyttäisi innostuksensa opettamiseen ja opetettavaa aihetta kohtaan, koska sillä voi olla innostava vaikutus oppilaisiin (Pekrun 2014, 21). Tunteiden tarttuminen voi kuitenkin aiheuttaa myös ongelmia opetuksessa, jos opettaja antaa tunteiden vaikuttaa liikaa käytökseensä. Opettajan tunnetaidoilla on siis suuri merkitys oppilaiden sosioemotionaalisten taitojen kehityksessä (Campayo–Muñoz & Cabedo–Mas 2017, 255). Ennen kuin tunnetaitoja voi opettaa, opettajalla tulisi itsellä olla hyvät tunnetaidot (Lahtinen & Rantanen 2019, 30).

3.4 Aiempi tutkimus

Aiempaa tutkimusta musiikkipedagogien tunnetaidoista ei juurikaan ole tehty Suomessa. Kansainvälisellä tasolla tunnetaitojen ja musiikin välistä yhteyttä on tutkittu monista eri näkökulmista, mutta tutkimusta on vielä niukasti. Tutkimukset liittyvät lähinnä siihen, miten tunnetaitoja voi oppia musiikkiharrastuksen kautta. Opettajan näkökulma tuodaan näissä tutkimuksissa usein esiin siten, että opettaja toimii tärkeänä roolimallia tunnetaitojen osalta. Tästä syystä opettajien tulisi olla tunnetaidoiltaan koulutettuja ja lisäksi heidän tulisi suhtautua myönteisesti sosioemotionaaliseen työskentelyyn. (Campayo–Muñoz & Cabedo–Mas 2017.)

Musiikkipedagogeja koskeva kansainvälinen tutkimus liittyy oppilaiden tunnetaitojen kehittämiseen, eikä niinkään musiikkipedagogien tunnetaitoihin. Lisäksi musiikkipedagogi-käsitteen määritelmä ja musiikkipedagogin työnkuva voi olla erilainen eri kulttuureissa, minkä vuoksi vertailua on haastavaa tehdä suomalaiseen kulttuuriin, jossa musiikkipedagogin työnkuva voi olla melko laaja.

Rautakoski (2017) käsittelee opinnäytetyössään tunteiden ammatillista hallitsemista musiikkipedagogin työssä. Hän toteaa, että ”ammatillisesti tunteitaan hallitseva musiikkipedagogi kykenee tasapainoiseen vuorovaikutukseen oppilaan kanssa”. Opettaja voi joutua pidättämään omia tunteita oppilaan kasvurauhan vuoksi, mikä voi olla osalle opettajista haasteellista. Opinnäytetyön vastauksen perusteella musiikkipedagogilta odotetaan omien tunteiden hallintaa, oppilaiden yksilöllistä huomioimista sekä tietoista läsnäoloa opetuksessa. Musiikkipedagogin ja oppilaan välisessä vuorovaikutussuhteessa aito kohtaaminen, läsnäolo ja kiinnostus oppilasta kohtaan on tärkeää. Musiikkipedagogi voi näyttää oppilaalle mallia tunteiden hallitsemisessa. Opettajat kokivat tehtäväkseen olla tukena oppilaan persoonallisessa kasvussa. Kyselyvastauksista ilmeni, että tunteiden ammatillinen hallitseminen ei ollut vieras käsite musiikkipedagogeille. (Rautakoski 2017, 21–24.)

Tämä tutkimus eroaa Rautakosken (2017) opinnäytetyöstä siten, että tässä tutkimuksessa käsitellään musiikkipedagogien kokonaisvaltaista tunnetaito-osaamista osana opettajan ja oppilaan välistä vuorovaikutussuhdetta, kun taas Rautakoski (2017) rajaa tutkimuksensa musiikkipedagogin omien tunteiden hallintaan, joka on yksi osa tunnetaitoja. Tunteiden ammatillinen hallitseminen siis käsitellään tässä tutkimuksessa yhtenä musiikkipedagogin tunnetaidoista. Toisekseen nämä tutkimukset eroavat hieman toteutukseltaan ja laajuudeltaan. Rautakoski toteutti kyselyn kolmella valikoidulla musiikkipedagogilla ja tämä tutkimus toteutettiin seitsemän musiikkipedagogin kyselyvastauksilla sekä kahden musiikkipedagogin haastattelulla.

4 Tutkimuksen toteutus

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tehtävänä on tutkia, millainen merkitys tunnetaidoilla on musiikkipedagogin työssä. Kiinnostuksen kohteena on erityisesti, mitä tunnetaitoja musiikkipedagogit tarvitsevat ja käyttävät työssään sekä millaisissa tilanteissa niitä tarvitaan. Tutkimuksen tarkoituksena on laajentaa ymmärrystä tunnetaidoista osana musiikkipedagogin työtä ja siten pyrkiä kehittämään musiikkipedagogien ammatillista tunnetaito-osaamista. Tavoitteena on nimetä keskeisiä tunnetaitoja musiikkipedagogin työssä ja hahmottaa, miten tunnetaito-osaaminen näkyy heidän työssään. Tavoitteena on myös tuoda esiin tilanteita, joissa musiikkipedagogi tarvitsee tunnetaitoja. Tutkimuskysymyksetni ovat seuraavat:

1. Millaisia tunnetaitoja musiikkipedagogit tarvitsevat opetustyössään?
2. Millaisissa opetustilanteissa musiikkipedagogit tarvitsevat tunnetaitoja?

4.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimus toteutettiin laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Laadullinen menetelmä pyrkii kuvaamaan tutkimuksen kohdetta syvällisesti ja yksityiskohtaisesti. Tutkimuskohteesta ei tarvitse olla olemassa ennalta määriteltäviä kategorisointeja, joiden perusteella kohdetta tutkitaan, vaan tutkimuksen kohdetta voi lähestyä melko vapaasti verrattuna määrälliseen tutkimukseen.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkittavien ihmisten tai asioiden määrä on paljon pienempi verrattuna määrälliseen tutkimukseen. Pienen näytteen vuoksi laadullisista tutkimuksista saatua tietoa

voidaan harvemmin yleistää. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen uskottavuuteen vaikuttaa suuresti tutkijan oma kompetenssi, kokemus ja täsmällisyys. (Patton, 2002, 14.)

Laadullisessa tutkimuksessa perusideana on kerätä havaintoja ja pelkistää niitä etsimällä havainnoista yhteisiä piirteitä ja eroavaisuuksia. Samankaltaisuuksien löytämisellä pyritään muodostamaan säännöllisyyksiä aineistosta, kun taas eroavaisuudet antavat johtolankoja, mistä jokin asia johtuu. Aineistoa tarkastellaan vain tietystä teoreettis-metodologisesta näkökulmasta ja tarkastellaan vain tutkimuskysymyksen kannalta olennaisia asioita. Laadullinen aineisto on moniulotteista. (Alasuutari 2011.) Myös tämän tutkimuksen analyysissä keskityttiin samankaltaisuuksiin ja eroavaisuuksiin, mikä johti säännönmukaisuuksien löytämiseen.

Laadullisessa tutkimuksessa prosessin eri vaiheet kietoutuvat toisiinsa. Laadullisessa tutkimuksessa on tyypillistä palata aikaisempiin vaiheisiin ja muokata suunnitelmaa kesken prosessin. (Eskola & Suoranta 1998, 16.) Tässä tutkimuksessa tutkimuksen teoriapohjaa rakennettiin samaan aikaan aineistonkeruun kanssa.

4.3 Tutkittavat ja aineistonkeruu

Tutkimuksessa kerätty aineisto koostui seitsemästä kyselyvastauksesta ja kahdesta haastattelusta eli osallistujia oli yhteensä yhdeksän. Haastattelu ja kysely valittiin aineistonkeruumenetelmiksi, koska sillä tavoin on helpoin tavoittaa musiikkipedagogien omakohtainen kokemus ja käsitys tunnetaidoista. Haastattelukysymykset ja kyselyn sisältökysymykset olivat samankaltaiset. Kyselyn ja haastattelun suurin ero lienee tiedonantajan toiminnassa tiedonkeruuvaiheessa, mutta muuten kysely ja haastattelu ovat hyvin samantyyppiset tiedonkeruutavat (Tuomi & Sarajärvi 2009, 72–73). Haastattelu on kuitenkin kyselyä joustavampi, koska haastatteliija voi tarvittaessa vaihtaa kysymysten järjestystä, toistaa kysymys, selventää kysymystä tai käydä keskustelua tiedonantajan kanssa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73). Haastattelun etuna on myös se, että haastatteluun voidaan valita henkilöitä, joilla on tietämystä ja kokemusta tutkimuksen aiheesta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 74).

Kyselyyn johtava linkki jaettiin Facebookissa suljetussa Musiikinopettajat Suomi -ryhmässä 18.9.2023. Kyselyyn vastaaminen tapahtui Webropol-alustalla. Julkaisussa sekä kyselyn alussa ker-

rottiin kriteerit tutkimukseen osallistumiselle. Kriteereinä olivat, että osallistujien täytyi olla musiikkialan ammattilaisia, joilla on pohjakoulutuksena musiikkipedagogi (AMK) -tutkinto tai vastaava alan tutkinto, ja jotka työskentelevät musiikin alan opetustehtävissä musiikkiopistoissa, musiikkikouluissa, kansalaisopistoissa tai muissa musiikin harraste- ja ammattikouluissa. Kyselyn linkki suljettiin 30.10.2023.

Anonyymiin kyselyyn vastasi seitsemän musiikkialan ammattilaista. Osallistujien työtehtävät koostuivat seuraavista yksittäin tai yhdistelminä: varhaisiän musiikinopettaja, instrumenttiopettaja, musiikin hahmotusaineiden opettaja ja musiikinohjaaja tai muu. Muut tehtävät sisälsivät kuoronjohdon ja erityismusiikkikasvatuksen opettajan tehtäviä. Kyselyn (Liite 2) kysymykset olivat avoimia. Avointen kysymysten avulla tutkittavien näkökulma saadaan esiin ilman, että vastausvaihtoehdot olisi ennalta määrättyjä. Avoimet kysymykset eivät rajaa tutkittavan vastauksia samalla tavalla kuin vaihtoehtokysymykset. (Patton 2002, 21.)

Haastateltavia musiikkialan ammattilaisia oli kaksi kappaletta. Toinen haastateltavista toimi varhaisiän musiikinopettajan tehtävissä ja toinen instrumenttiopettajan tehtävissä. Molemmat osallistujat olivat työskennelleet alalla vähintään 20 vuotta. Koska tavoitteena oli saada mahdollisimman paljon tietoa aiheesta, haastattelukysymykset (Liite 1) annettiin hyvissä ajoin etukäteen tutustuttaviksi. Molemmat haastattelut toteutettiin etäyhteydellä Zoom-sovelluksen avulla. Haastattelut kestivät noin 40 ja 55 minuuttia. Haastattelut olivat puolistrukturoituja eli kysymykset olivat molemmille samat, mutta valmiita vastausvaihtoehtoja ei ollut (Eskola & Suoranta 1998, 86). Haastattelukysymykset etenivät etukäteen mietityssä järjestyksessä. Ennen ensimmäistä haastattelua tehtiin testihaastattelu sivullisen kanssa, jotta nähtäisiin haastattelukysymysten toimivuus ja ymmärrettävyys.

4.4 Aineiston analyysi

Aineiston analyysi toteutettiin osin aineistolähtöisenä ja osin teoriaohjaavana sisällönanalyysinä. Sisällönanalyysin tavoitteena on järjestää ja tiivistää tietoa selkeään ja helposti ymmärrettävään muotoon. Haastattelujen litteroinnin jälkeen aineistoon tutustuttiin huolella lukemalla se useaan kertaan läpi ja tekemällä havainnoista muistiinpanoja. Ensin aineistosta karsittiin kaikki ylimääräinen ja epäolennainen pois siten, että litteroidusta tekstistä jäi jäljelle vain tutkimus-

tehtävää kuvaavia ilmauksia (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Alkukarsinta pyrittiin tekemään aineistolähtöisesti niin, etteivät aiemmat teoriat tai luokittelut johdattaneet tutkijan toimintaa. On kuitenkin selvää, että tutkijan ennakkokäsitys aiheesta toimii taustavaikuttajana tutkimusta tehdessä, joten täysi aineistolähtöisyys on hankala toteuttaa (Tuomi & Sarajärvi 2018). Alkukarsinnan jälkeen alkuperäiset ilmaukset pelkistettiin lyhyempään muotoon niin, että alkuperäisilmauksen merkitys säilyi samana (ks. Taulukko 1).

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
"Varsinkin tällaiset niinku että mitkä on vähän tämmöisiä, että ärsyttää turhauttaa muuta niin sitten niinku yrittää että ei tää nyt ole oppilaan... Tai että mä en niinku näytä sitä oppilaalle että se on niinku mulla että en en mä niinku halua näyttää sitä oppilaalle"	Opettaja ei näytä turhautumista oppilaalle	Omien tunteiden hallinta
"Jos oppilas on jotenkin hankala tai käyttäytyy huonosti ja siitä herää kielteisiä tunteita, niin silloin sitä vaan laitetaan sellaisen ammattiasenteen päälle ja pysyy rauhallisena. Omaa hermostumista ainakin pyrin kyllä olemaan näyttämättä oppilaalle."	Opettaja haluaa pysyä rauhallisena ja olla hermostumatta, kun oppilas käyttäytyy häiritsevästi	
"Jos koen turhautumista tai yllättävää liikutusta, olen ottanut etäisyyttä keskittymällä asiaan ja tilanteeseen kokonaisuutena"	Opettaja pyrkii hillitsemään turhautumista tai liikutusta ottamalla asiaan etäisyyttä	
"--- mutta siis yritän koko ajan olla siinä niinku sillee läsnä, että jos sieltä tulee jotain signaalia niin ottaa kiinni siitä."	Opettaja yrittää olla läsnä tilanteessa ja aistia oppilaan tunnetilaa	Oppilaiden tunteiden tunnistaminen
"--- se kuunteleminen ja se semmoinen toisen lukeminen. ---Tai se, että yrittää aistia sitä toista. Että, että minäkalainen tunnetila sillä on, että saisi ainakin sen semmoiseksi turvalliseksi sen olotilan, --- että jotenkin semmoinen korvat auki ja silmät auki ja aistit auki että että onko nyt jotain erityistä mitä pitäisi huomioida"	Toisen kuunteleminen ja lukeminen, turvallisen ilmapiirin luominen	
"Virkeitä "tuntosarvia" tunteiden ja oppilaiden tilojen sekä vireystilojen huomioimiseen. Kiinnostumista yksilötasolla."	Herkkää oppilaiden tunnetilojen aistimista	

Taulukko 1. Esimerkki aineiston pelkistämisestä ja ryhmittelystä

Pelkistetyt ilmaukset ryhmiteltiin samankaltaisuuksien ja eroavaisuuksien perusteella alaluokkiin (ks. Taulukko 1). Teemoittelussa aineistosta nostetaan tutkimusongelmaa valaisevia teemoja, jonka jäkeen on mahdollista vertailla tutkimuksessa esiintyviä teemoja ja niiden ilmenemistä

(Eskola & Suoranta 1998, 175). Alaluokkien muodostamisessa etsittiin yhtymäkohtia ja samankaltaisuuksia aiempaan teorian tietoon ja alaluokkia nimettiin osittain olemassa olevien tunnetaitokäsitteiden mukaan. Teemaryhmät muodostuivat yhdistelemällä alaluokkia aiemman teorian valossa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 117). Teemaryhmiä kutsun tulosten yhteydessä osaamisalueiksi. Lopuksi teemaryhmistä muodostettiin yhdistävä luokka, joka kuvaa kokonaisuudessaan tutkimustehtävää.

Tutkimuskysymykset analysoitiin erikseen niin, että ensimmäisen tutkimuskysymyksen analyysissa käytettiin edellä kuvattua analyysitapaa ja toinen tutkimuskysymys analysoitiin tunnistamalla vastauksista teemoja pääpiirteittäin. Toisen tutkimuskysymyksen analyysissa ei viety teemojen ryhmittelyä alaluokkia pidemmälle, koska se nähtiin tarpeettomaksi kysymyksen luonteen vuoksi.

5 Tulokset

Tässä luvussa käsitellään tutkimuksen tuloksia. Ensin käsitellään ensimmäisen tutkimuskysymyksen tuloksia eli kuvataan tunnetaitoja, jotka vaikuttavat aineiston perusteella tarpeellisilta musiikkipedagogin työssä. Myöhemmin käsitellään toisen tutkimuskysymyksen tuloksia eli sitä, millaisissa tilanteissa musiikkipedagogit tarvitsevat tunnetaitoja. Haastatteluvastauksia ja kyselyvastauksia käsitellään yhtenäisenä aineistona.

5.1 Tunnetaitojen osaamisalueet

Tunnetaidot ryhmiteltiin analyysissa osaamisalueisiin, joita hahmottui kokonaisuudessaan kuusi kappaletta: tunteiden tunnistus, tunteiden hallinta, tunteiden sanoitus, oppilaiden tunnetilojen huomiointi, oppilaan aito kohtaaminen sekä avoimen ja turvallisen ilmapiirin luominen. Tässä tutkimuksessa tunnetaitoja käsitellään osaamisalueina, koska käsittelemäni tunnetaidot muodostuvat monista pienemmistä osista. Nämä pienemmät osat voivat olla yhtäläillä tunnetaitojen kuin nämä laajemmatkin osaamisalueet. Selkeyden vuoksi tunnetaidot ilmoitetaan laajempina kokonaisuuksina eli osaamisalueina.

Tunteiden tunnistus. Tunteiden tunnistaminen tarkoittaa kykyä tunnistaa omat sekä oppilaan tunteet. Omien tunteiden tunnistaminen tuli esiin esimerkiksi siten, että opettaja tunnistoi oman turhautumisensa, kun oppilaiden kanssa käytiin kerta toisensa jälkeen perusasioita:

Ikäluokka on 80 plus, käytiin niinku x:nnen kerran sitä että mikä se on se g-avain ja mikä on se f-avain ja missä ne nuotit on, siis ihan perusasioita mitä mennään ihan joka ikinen kerta, niin sitten mä huomasin että mä turhaudun siihen (Musiikkipedagogi 2).

Omien tunteiden tunnistaminen tuli esiin myös esimerkiksi epävarmuuden tunteen kanssa, kun opettaja ei löytänyt heti sopivia menettelytapoja hiljaisen oppilaan kanssa. Myös vilkkaan oppilaan kanssa oli koettu samanlaista epätietoutta siitä, miten pitäisi toimia.

Oppilaan tunteiden tunnistamista pidettiin tärkeänä osana tunnetaitoja. Oppilaiden tunteiden tunnistamista kuvaavia ilmauksia oli aineistossa runsaasti. Oppilaan tunteiden tunnistamista kuvattiin muun muassa ”toisen aistimiseksi”, ”lukemiseksi” ja ”oppilaan tunnetilan kuulostelemiseksi”. On tärkeää, että opettaja kuulostelee sitä tunnetilaa, minkä oppilas tuo mukanaan tunnille. Esimerkiksi Musiikkipedagogi 2 ilmaisee tunteiden tunnistamista seuraavasti: *”--- yritän koko ajan olla siinä niinku sillee läsnä, että jos sieltä tulee jotain signaalia niin ottaa kiinni siitä.”* Oppilaan tunteiden tunnistamisen tilanteet olivat esimerkiksi tilanteita, joissa lapsella ”menee ylikieroksille”, lapsi on surullinen, pettynyt tai väsynyt. Seuraavassa esimerkissä opettaja kertoo tilanteesta, jossa hän tunnistaa sivusta seuraavan lapsen olevan iloinen, vaikkei kyseinen lapsi osallistuisikaan musiikkileikkeihin:

Mä monesti näen lapsia, jotka tavallaan näyttää ulospäin passiiviselta --- vaikka oman päänsä sisällä niin he osallistuu ja he kuuntelee ja he katselee, mutta jostain syystä niinku se lapsi ei uskalla lähteä vaikka siihen liikuntaleikkiin mukaan. Se jännittää häntä ihan hirveästi. --- Mä yleensä sitten niinku sanoin että saa olla penkillä ja vanhemmille kun jotkut vanhemmat sitten saattaa niinku sanoa vaikka että no kun se ei osallistu ollenkaan että että kannattaako sen edes käydä siellä tunnilla kun se vaan istuu siellä. Mut sitten mä näen siitä lapsesta, hän on hirveän iloinen ja hän katsoo ja seuraa koko aika tarkasti ettei hän tee mitään omia juttuja että hän on tavallaan mukana siellä omalla tavallaan. (Musiikkipedagogi 1.)

Lisäksi tunteiden tunnistamiseen liittyi huoli, että ryhmäopetuksessa jokaisen oppilaan tunnetilaa ei ehdi tunnistaa.

Tunteiden hallinta. Tunteiden hallinta -osaamisalue koostuu kahdesta tunnetaidosta, jotka ovat omien tunteiden hallinta sekä oppilaan tunteisiin vaikuttaminen. Omien tunteiden hallinta kuului osallistujien vastauksista siinä, että moni opettaja sanoi, ettei näytä tai halua näyttää omaa

turhautumista oppilaalle. Opettajat näyttävät mielellään positiivisia tunteitaan oppilailleen, mutta eivät halua näyttää kielteisiä tunteitaan:

Varsinkin tällaiset niinku että mitkä on vähän tämmöisiä, että ärsyttää turhauttaa muuta niin sitten niinku yrittää että ei tää nyt ole oppilaan... Tai että mä en niinku näytä sitä oppilaalle että se on niinku mulla että en en mä niinku halua näyttää sitä oppilaalle. --- Mutta sitten toisaalta myös sitten, että jos on joku että oppilas onnistuu että vähän niinku että jee niin sitten mä niinku näytän myös sen, että hei että mä oon iloinen siitä että hän onnistuu ja tuon esille sen että vau nyt se meni hyvin ja huomasiitko itse. (Musiikkipedagogi 2.)

Omien tunteiden hallinta tulee esiin monesti, kun vastaukset koskivat keskittymistä ja kärsivällisyyttä. Musiikkipedagogi 1 kuvasi tunteiden hallintaa hieman samaan tapaan kuin Musiikkipedagogi 2:

Sä voit niin kun sitten miettiä, että no miten miten tässä tilanteessa aikuisena tietenkin kun vaikka mua suuttuttaa niin enhän mä voi siellä räjähtää ja ruveta huutamaan ja purkaa sitä suuttumusta siinä että mun täytyy jollakin tavalla se niinku hallita se tunne hillitä sitä (Musiikkipedagogi 1).

Vastauksista tulee ilmi, että ammattiroolissa omia tunteita suodatetaan enemmän kuin vaikkapa perheen kesken ja että opettaja voi myötäelää oppilaan tunteita, mutta vain tietyissä rajoissa. Itsehillintä nähtiin tärkeänä, sillä ilman sitä ei voi vaatia muilta itsehillintää. Eräs vastaajista toteaa, että tunteiden hallinta voi ajoittain olla haastavaa:

Äkillinen reaktio, jota en ehdi hillitä, kun joku sanoo tai tekee jotakin niin täysin odottamattoman kummallista ja virheellistä, että se lyö aivan ällikällä. Useimmiten silloin valitettavasti äänen korotus, joskus nauru, joka tulee ennen kuin ehdin mitenkään sit hillitä. (Musiikkipedagogi 7.)

Tunteiden hallintaan kuuluu yhtäläillä oppilaiden tunteiden hallitseminen. Opettajat pyrkivät vaikuttamaan oppilaiden tunteisiin monin eri keinoin, kuten esimerkiksi huumorilla, rauhoittamisella, rohkaisulla, osallistamalla, keskustelemalla ja oppimisen tukemisella. Tunteisiin vaikuttamisella tarkoitetaan tässä sitä, että opettaja pyrkii muuttamaan oppilaan tunnetilaa opetustilanteessa. Esimerkiksi Musiikkipedagogi 1 sanoo rauhoittavansa varsinkin pieniä oppilaita:

Pienten lasten kanssa opetetaan sitä, että jos se meinaa mennä vähän ylitse ja menee vähän niinku riehakkuuden puolelle tai riehuminen puolelle, jos silleen voi

semmoista termiä käyttää, niin tota että opetetaan tavallaan lapselle niitä keinoja että miten sä pystyt rauhoittumaan, jos --- rupeaa jo sattumaan vahinkoja, että monestihan se lapsilla on että se menee niin yli, että sitten kupsahtaa jossain kohtaa kaatuu tai törmätään kaverin kanssa ja sitten tulee itku (Musiikkipedagogi 1).

Musiikkipedagogi 2 ajatteli, että oma rauhallisuus voisi rauhoittaa myös oppilaan, jolla oli tullut itku: “--- tuli vähän semmoinen niinku että että että apua mitä mä nyt teen, mutta sitten siinäkin niinku ehkä eniten tuli mulle semmoista rauhoitu. Että niinku (sanon) itselle että rauhoitu niin sitten mä niinku pystyn rauhoittamaan myös sen toisen siinä tilanteessa.” (Musiikkipedagogi 2.)

Opettaja voi esimerkiksi yrittää tasata oppilaan energisyyttä rauhallisilla aktiviteeteilla tai surullista oppilasta voidaan tilanteen mukaan yrittää piristää tai ohjata ajatuksia pois surusta. Osa opettajista mainitsi, etteivät he hillitsisi oppilaan ilon tunnetta lainkaan ja että oppilaiden iloon yhdytään mukaan.

Tunteiden sanoitus. Tunteiden sanoitus tarkoittaa omien sekä oppilaiden tunteiden sanoittamista. Opettajat haluavat olla avoimia omista kokemuksistaan ja sanoittaa omia tunteitaan. Esimerkiksi Musiikkipedagogi 1 toteaa näin:

No mä monesti saatan sanoa ihan ääneen se lapsi, että nyt opea alkaa harmittaa ja suututtaa. Mut mä ehkä kerron, että miksi mua suututtaa, että mä niinku sanallistan ja sanotan sen tunteen ja sehän on niinku lapsillekin niin kun oppimistilanne sekin että että tota että oppii sanoittamaan niitä tunteita ja aikuinenkin niitä oppii niinku sanoittamaan. (Musiikkipedagogi 1.)

Vastauksissa korostuu yhdessä tunteista keskusteleminen ja tunteiden yhdessä kokeminen.

Vastausten perusteella opettajat sanoittavat omien tunteiden lisäksi oppilaiden tunteita. Esimerkiksi Musiikkipedagogi 1 sanoittaa oppilaan tunteita seuraavasti:

Mä oon nyt yrittänyt tälläkin viikolla niin siinä tilanteessa, kun se itku tuli sitten ja harmitti hirveästi niin sitten. Sen verran keskeytetään se soitto siinä ja harjoittelu ja mä sanon, että se ei haittaa, että harmittaa ja mä yritän niinku sanallistaa, että no sua nyt harmittaa ja että harmittaako sua se, että kun sä et osaa ja no sitten hän nyökkäilee sieltä ynisten välistä, että joo että kun on liian vaikeata (Musiikkipedagogi 1.)

Puhumisen määrä tunnilla riippuu paljon oppilaan avoimuudesta ja puheliaisuudesta. Opettajat myös rohkaisevat oppilaita sanoittamaan tunteitansa, koska se auttaa opettajaa kohtaamaan oppilaan tunteet paremmin.

Oppilaiden tunnetilojen huomiointi. Tämä osaamisalue koostuu kahdesta eri tunnetaidosta, jotka ovat tunteiden käsittely ja oppilaslähtöinen opetus. Oppilaiden tunnetilojen huomiointi tarkoittaa tässä opettajan valitsemaa tunteiden käsittelytapaa tunnilla sekä sitä, miten opettaja toteuttaa opetusta oppilaslähtöisesti oppilaan tunteet huomioiden. Tunteiden käsittely jakautui aineistossa kahtia: tunteita käsiteltiin pääasiassa yhdessä keskustelemalla, mutta toisaalta tunteita yritettiin käsitellä järkisyin.

Tunteiden käsittely koskee oppilaan tunteita ja niistä keskustelua. Opettajat tarjoavat oppilailleen mahdollisuuksia keskustella tunteista ja pienistä murheista. Esimerkiksi Musiikkipedagogi 1 kuvaa keskustelua, jossa käsitellään yhdessä harmituksen tunteita: *”koko ryhmän kanssa on puhuttu että mä että kun eihän se ole vaarallista että kun ei vielä osaa että ei tarvitsekaan vielä osata että me vasta harjoitellaan.”* Keskustelu perustuu aina oppilaan halukkuuteen keskustella tunteista.

Tunteita käsitellään myös järkisyin niin, että ratkaisuja etsitään käytännönläheisesti. Tunteiden purkaminen järkisyillä on esimerkiksi sitä, että oppilaan ollessa pettynyt itseensä opettaja lohduttaa häntä realiteeteilla tai muuten vetoaa rationaaliseen ajatteluun. Opettaja voi esimerkiksi tarjota turhautuneelle oppilaalle opiskelutekniikkaan vinkkejä tai laittaa pettymyksen aiheuttavan asian laajempaan mittasuhteeseen:

Yritän antaa tietoa siitä, milloin turhautuminen on mitä luonnollisinta ja milloin siihen ei ole objektiivista syytä. Esim. että useimmissa tilanteissa ei kannata ottaa asioita henkilökohtaisesti, koska opeteltava asia on vaikea kaikille. Ja yritän antaa parempia opiskelutekniikkavinkkejä. (Musiikkipedagogi 7.)

Oppilaslähtöistä opetusta toteutetaan muun muassa siten, että opettaja huomioi oppilaan tunteet ja muokkaa opetusta tarvittaessa. Opettaja voi hyödyntää esimerkiksi oppilaiden iloisuutta opetuksessa tai ohjata oppilaiden energiaa oppimiseen. On tärkeää, että opettaja aistii oppilaan tunnetilan, jotta hän tietää muokata opetusta sen mukaiseksi. Musiikkipedagogi 2 kertoi esimerkiksi, kuinka oppilaslähtöisyys oli esillä omassa opetustyössään:

--- oli tämmöinen yli 80 v ja sitten tunti meni ihan vaan siihen, että hän puhui ja sitten mä itse tietysti opettajana sitten niinku huolehdin siitä että hei sä oot maksanut tästä tunnista ja että pitäisikö meidän soittaakin. Sitten hän sanoo, että hänelle riittää ihan hyvin, että sä kuuntelet että hän saa puhua, niin sitten mä niinku että OK no sitten tehdään näin. (Musiikkipedagogi 2.)

Oppilaan aito kohtaaminen. Tämä osaamisalue koostuu neljästä eri tunnetaidosta, jotka ovat kuunteleminen, aito läsnäolo, tunnetasolla kohtaaminen ja hiljaisuus. Oppilaan aitoon kohtaamiseen kuuluu kuunteleminen koko ajan, mutta myös esimerkiksi silloin, kun oppilas vuodattaa omia murheitansa. Kuuntelun taito ja ylipäättään oppilaan vuorovaikutukseen keskittyminen nähdään tärkeänä ja opettaja toimii ikään kuin tunteiden vastaanottajana. Esimerkiksi Musiikkipedagogi 2 kuuntelee oppilaansa murheit, mutta välttää neuvomasta soittotunnin ulkopuolisia asioita:

“--- semmoinen yläkoululainen, jolloin aina kun on hirveästi kokeita ja ne opettajat tekee sitä ja opettajat tekee tätä ja nyt ne teki näin... niin mä sitten kuuntelen ja yritän myötäillä siinä että no joo joo. Jos osaa sanoa jotain fiksum, niin sitten, mutta kun eihän sitä oikein aina tiedä että --- onko se sen oppilaan mieli vai onko se opettaja että mikä siinä on taas mitään niin sitten tota. Etten nyt hirveästi niinku yritä neuvoa, koska en tiedä ihan kaikkea, mutta ainakin kuunnella.” (Musiikkipedagogi 2)

Oppilaan aito kohtaaminen vaatii ehdotonta läsnäoloa. Läsnäololla tarkoitetaan sitä, että opettaja on aidosti mukana vuorovaikuttamassa. Esimerkiksi Musiikkipedagogi 2 osoittaa läsnäoloaan kysymällä oppilaaltaan kuulumisia tunnin alussa: *“--- kiinnitän huomiota että hei moi kiva kun tulit tai siis se niinku en mä nyt näin sano, mutta että tunti voi alkaa siten että mitä kuuluu, että vaikkei se (oppilas) nyt sano siihen muuta kuin että ihan hyvää mutta että tulee semmoinen kohtaaminen siinä.”*

Musiikkipedagogi 2 mainitsi, että katsekontakti ja läheinen etäisyys tunnilla ovat asioita, jotka kertovat läsnäolosta: *“Mä otan tosi paljon katsekontaktia. Eli se, että mä katson häntä kun mä puhun hänelle. --- ja sitten mehän ollaan tosi lähekkäin. Siinä sitten toinen on tuossa ja toinen on tässä.”* Läsnäolo välittyy Musiikkipedagogi 2:n puheesta siten, että hän keskittyy oppilaaseen ja pahoittelee oppilaalleen, jos joutuu välillä katsomaan viestejä: *“--- mun mielestä pitää olla se, että mä en touhua muuta. Joskus on pakko katsoa joku kännykkäviesti, että sitten mä sanon että nyt tuli varmaan seuraavalta oppilaalta viestiä, mutta sitten mä niinku pahoittelen sitä että sori mä katson tän ja sitten jatketaan.” (Musiikkipedagogi 2.)*

Oppilaan aito kohtaaminen on oppilaiden kohtaamista tunnetasolla. Opettajat kuvasivat tunnetasolla kohtaamista siten, että he yrittävät ymmärtää oppilaitaan syvällisesti ja ymmärtää heidän ajatteluaan esimerkiksi näin: *“Haluan ”päästä heidän päänsä sisään”, jotta opettaminen olisi helpompaa”* (Musiikkipedagogi 7). Tunnetasolla kohtaaminen voi sisältää myös myötäelämistä: *“Yritän päästä samalle tasolle (esim. Opiskelija on väsynyt) ja sanoitan sitä (nukuin itsekin huonosti). Jos opiskelija on stressaantunut, puhumme siitä”* (Musiikkipedagogi 3). Tunnetasolla kohtaamista helpottaa, jos opettaja on omista kokemuksistaan avoin ja tarjoaa vertaistukea oppilaalle: *“Kerron esimerkiksi omia kokemuksiani ja pyrin löytämään polkuja ja siltoja yksityisestä kokemuksesta yleiseen ja päinvastoin”* (Musiikkipedagogi 8). Tunnetasolla kohtaaminen nähdään oppimista edistävänä asiana.

Kohtaamiseen voi joissain tapauksissa kuulua myös hiljaisuus. Hiljaisuutta voi joutua sietämään, jos oppilas ei ole puhelias tai ei puhu lainkaan. Hiljaa oleminen voi tuntua kiusalliselta ja hämmentävältä, mutta hiljaisuuden hyväksyminen ja ajan antaminen on yksi tunnetaidoista:

Mut sitten mulla on joskus ollut semmoinenkin oppilas --- semmoinen hirveän hiljainen. Ja sitten kun mä kysyin jotakin niin sitten hän mielti ensin sitten niinku hyvän tovin. Oli ihan hiljaa. Ja sitten se tuli se vastaus ja se oli jotenkin hämmentävää ennen kun mä sitten niin kun tajusin että se on hänen tapansa, että se vaati sen että mä hiljaa odottelin ja sitten sattui mennä 10, 15 sekuntia ja sitten hän vastasi siihen kysymykseen. (Musiikkipedagogi 2.)

Avoimen ja turvallisen ilmapiirin luominen. Tähän osaamisalueeseen kuuluvia tunnetaitoja ovat tunteiden hyväksyminen, tunneilmaisun avoimuus, tunnetilan tartuttaminen, turvallisen ilmapiirin luominen ja positiivisen pedagogiikan hyödyntäminen. Avoimen ja turvallisen ilmapiirin luominen lähtee sekä omien että oppilaan tunteiden hyväksymisestä. Varsinkin pettymyksen tunteen hyväksyminen on musiikin opetuksessa tärkeää:

Monesti sitten törmää siihen, että vähän ehkä ajatella, että ei saisi suuttua. Mutta kyllähän niinku minäkin opettajana siinä tilanteessa, että mulla on ne kaikki tunteet mitä ihmisillä kaikilla muilla. Se on, että että se ei niin kun ole vaarallista, että jos suututtaa ja senkin mä monesti lapselle sanoi että ei haittaa että harmittaa tai se ei ole vaarallista suuttua mutta ei saa vaikka lyödä ketään tai ei saa rikkoa tavaroita että se tunne ei ole niinku vaarallinen, mutta että se miten sä toimit sitten sen tunteen vallassa niin se on taas sitten että mitä voidaan opetella että se on semmoinen taito. (Musiikkipedagogi 1.)

Tunteiden avoin näyttäminen on osa avointa ja turvallista ilmapiiriä. Tunnetilan avoimuus voi olla esimerkiksi sitä, että opettaja ei peitä ilon ja liikituksen tunteitaan: *”Iloa yhdessä tekemisestä, olemisesta. Iloa siitä, että oppilas onnistui. Näiden tunteiden annan tulla ja näytän ne myös oppilaille”* (Musiikkipedagogi 6). Erään musiikkipedagogin mielestä on mukavaa näyttää liikuttuneensa, kun oppilas onnistuu.

Opettaja on avoin omista epäonnistumisistaan ja toimii tukena oppilaan epäonnistumisissa. Avointa ilmapiiriä vahvistaa se, että opettaja tekee inhimillisiä virheitä oppilaiden edessä ja suhtautuu niihin lempeästi:

--- sitten mä monesti saatan niinku tunnillakin kun soitan ja soitan itsekin väärin. Aina välillä sitten sanon että oho että nyt ope soitti tuli niinku ei mennytkään niinku nuotissa lukee että ei opekaa aina osaa että mun pitää varmaan harjoitella tätä vähän. (Musiikkipedagogi 1.)

Tunnetilan tartuttaminen tarkoittaa sitä, että opettaja yrittää omalla esimerkillään tartuttaa oppilaaseen jonkun tunteen. Esimerkiksi opettaja voi omalla energisyydellään koittaa tartuttaa innostusta oppilaaseen:

*--- joskus on, että ehkä mä teen silleen, että mä yritän olla itse energisempi kuin mitä ehkä muuten. Että jotenkin se, että jos saisi sen tarttumaan että ei nyt mitenkään yli-
pirtee. Mutta semmoinen kuitenkin että niinku itse ei olisi passiivinen, että ei lähtisi siihen mukaan, vaan että yrittäisi sitten olla vähän sellainen, että no tehdään näitä niin että lähtisikö se siihen mukaan vai ei. (Musiikkipedagogi 2.)*

Tunteiden tartuttamista käytetään myös päinvastaisessa tilanteessa eli silloin, kun oppilaan tarvitsee rauhoittua. Tällöin opettaja yrittää olla rauhallisesti, jolloin rauhallisuus voisi tarttua oppilaaseen.

Opettajien vastauksista korostui, että turvallisen ilmapiirin rakentaminen on opetuksessa tärkeää. Opettajat luovat turvallisuuden tunnetta esimerkiksi kohtaamalla oppilaat lämpimästi hyväksyen ja sillä, että suhtautuvat oppilaan epäonnistumisiin lempeästi. Turvallisuuden tunnetta vahvistetaan esimerkiksi sanoen, että virheitä ei pidä pelätä, kuten Musiikkipedagogi 2 kertoo:

--- kun on sellaisia ehkä enemmän noissa aikuisissa, että ne niinku on kauhean avoimia muuten mut sitten kun ne alkaa soittamaan kun ne ei vielä oikein kauheasti osaa

niin sitten alkaa käsi täristää niin sitten mä yritän niissä ainakin luoda hyvin semmoisen niinku turvallisen olon että ei ole mitään hätää ja ei haittaa että menee pieleen et ota vaan uudestaan ja että ei tarvitse onnistua aina. Ja sitten jotenkin sitä, että niinku ei ainakaan minua tarvitsisi jännittää. Joku sanokin että älä katso että katso pois päin niin sitten se niinku helpottaisi. Niin mä katsoin. (Musiikkipedagogi 2.)

Positiivisen pedagogiikan hyödyntäminen opetuksessa on lähestymistapa, jolla opettajat menettelisivät opetuksessa. Positiivisuus näkyy esimerkiksi oppilaiden tsemppaamisessa, rohkaisussa ja negatiivisuuden kitkemisessä. Opettajat haluavat keskittyä enemmän onnistumisiin kuin epäonnistumisiin, ja haluavat tuottaa onnistumisen kokemuksia oppilaille.

5.2 Tunnetaitojen monet tilanteet

Tilanteita, joissa musiikkipedagogit tarvitsevat tunnetaitoja, on monia. Vastauksissa ei painottunut mikään tietty tilanne, vaan lähes kaikkien osallistujien mielestä tunnetaitoja tarvitaan kaikissa tilanteissa. Tunnetaidoista on hyötyä opettajalle esimerkiksi erilaisten ihmisten kohtaamisessa ja tavallisesta poikkeavissa tilanteissa. Erään musiikkipedagogin mukaan *”tunnetaitoja tarvitaan sekä hyvissä että haastavissa opetustilanteissa”* (Musiikkipedagogi 5). Seuraavaksi muutamia esimerkitilanteita, joissa musiikkipedagogit ovat tarvinneet tai ajattelevat tarvitsevansa tunnetaitoja.

Osallistujien vastauksista kävi ilmi, että tunnetaitoja tarvitaan esimerkiksi silloin, kun oppilaat käyttäytyvät opetusta häiritsevällä tavalla. Esimerkiksi Musiikkipedagogi 1 totesi, että tunnista puolet meni erään oppilaan perässä:

Sitten tota no tuossa tiistaina oli yhden ryhmän kanssa, niin yksi poika siellä vähän oli ylikierröksillä ja sitten se kiipeili tuoleille. Ja se oli niinku puolet siitä tunnista, että mä sitä sen perässä siellä juoksin. Ja sitten mä huomasin, että mua alkoi jo niinku itse suututtaa siinä tilanteessa, kun se meinasi mennä ihan niinku plörinäksi ja alkoi pelottaa, että nyt sattuu ja vahinkoja että oli sen verran kierroksilla se lapsi. (Musiikkipedagogi 1.)

Myös Musiikkipedagogi 9 mainitsi oppilaasta, joka käyttäytyy häiritsevästi: *”Jos oppilas on jotenkin hankala tai käyttäytyy huonosti ja siitä herää kielteisiä tunteita, niin silloin sitä vaan laittaa sellaisen ammattiasenteen päälle ja pysyy rauhallisena”* (Musiikkipedagogi 9).

Opettajien kertomuksien perusteella tunnetaitoja tarvitaan esimerkiksi tilanteissa, joissa oppilaalta pääsee itku kesken tunnin. Musiikkipedagogi 1 kertoi, että pienen pojan epäonnistumisesta johtunut harmitus johti itkuun:

--- oli yksi soitto ryhmä, se pieni poika, joka on siis nyt aloitettu tässä syksyllä ja harjoitellaan kanteleen soittoa ja häntä harmittaa niinkun nyt on monella tunnilla harmittanut, kun hän ei osaa, se ei onnistu. Ne sormet ei pysy siellä mansikkakielillä ja se kantele ei soi niinku hän haluaisi ja häntä ihan kauheasti harmitti ja hänellä tulee momentti ihan itku siitä, että kun harmittaa niin kauheasti ja sitten hän niinku jättää sen harjoittelunkin kesken. Se vähän oikeastaan estää tavallaan sen taidon kehittymistä, että kun se on niin voimakas se harmitus siinä tilanteessa, että hän ei sitten enää halua edes yrittää, että kun se on liian vaikeata. (Musiikkipedagogi 1.)

Myös Musiikkipedagogi 2 kertoi tilanteesta, jossa oppilas oli alkanut tunnilla itkemään:

Kerran semmoinen joku murkuikäinen alko itkemään tunnilla ja mä hätäännyin siinä että onko nyt musta kiinni että hän itkee. Mutta se oli sitten vaan siitä, että oli ollut pitkä koulupäivä ja hän oli ihan poikki ja ei ollut syönyt välipalaa. Ja sitten kun ei onnistunut se mitä hän halusi tehdä siinä, niin sitten hän niin kun purki sen sillä että tuli itku. (Musiikkipedagogi 2.)

Tunnetaitoja voi tarvita esimerkiksi tilanteessa, jossa omat menetelmät eivät toimi oppilaalla.

Musiikkipedagogi 6 kertoi, että häntä turhauttaa se, jos ei pysty keksimään toimivia opetuskeinoja oppilaalle: *”Joskus tunneilla saattaa vähän turhauttaa. Nämä liittyvät yleensä enemmän itseeni opettajana kuin oppilaisiin. Voi olla, että useampaa asiaa on jo kokeiltu, mutta homma ei ole toiminut, turhauttaa, jos ei keksi muuta.”* (Musiikkipedagogi 6).

Tunnetaidot korostuvat opetustilanteen alussa, sillä oppilas tuo tunnille sen hetkisen itsensä kokonaisuutena, myös sen hetkisen tunnetilansa. Musiikkipedagogi 1 kuvasi soittotunnin aloitusta tunnetaitojen osalta seuraavasti:

Siis mun mielestä ihan vaikka siellä niin kun opetustilanteessa, että siellähän usein lapsi tulee tai se oppilas sinne tunnille. Sehän tulee niinku kokonaisuutena ihmisenä se tuo ne kaikki niin kun sen oman elämänsä myöskin sinne mukana, että sillä saattaa olla niinku asioita siellä joista se haluaa vaikka jotka on just sillä hetkellä niinku joku mielen päällä. (Musiikkipedagogi 1.)

Musiikkipedagogi 2 kertoi, että oppilaat saattavat vuodattaa tunnin alkuun murheitansa: “--- että sitä tulee alkuun 10 minuuttia tätä vuodatusta sitten että nonni aletaanpa soittamaan. --- että mä niinku pidän sitä kuuntelemista tärkeänä.” (Musiikkipedagogi 2).

Ryhmäopetuksessa tilanteet voivat olla hieman erilaisia kuin yksilötunneilla. Opettaja tarvitsee tunnetaitoja seurattaessaan oppilaiden välistä vuorovaikutusta ja ryhmädynamiikkaa. Esimerkiksi Musiikkipedagogi 2 sanoi huomanneensa joskus kitkaa oppilaiden välillä: “--- ryhmissä mä huomaan joskus just siellä aikuisryhmässäkin, että tuleeko siellä jotain jännää niinku oppilaiden tai niitte soittajien välillä, että semmoista harvoin on, koska se on tärkeä juttu niille se soittaminen ja se kokoontuminen” (Musiikkipedagogi 2).

5.3 Yhteenveto tuloksista

Tutkimuksen tulosten perusteella tunnistettiin kuusi tunnetaitojen osaamisaluetta, joita musiikkipedagogi tarvitsee työssään. Tunnetaidoista koostuneet osaamisalueet olivat tunteiden tunnistus, tunteiden hallinta, tunteiden sanoitus, oppilaiden tunnetilojen huomiointi, oppilaan aito kohtaaminen sekä avoimen ja turvallisen ilmapiirin luominen (ks. Kuvio 2).

Kuvio 2. Musiikkipedagogin tunnetaidot osaamisalueittain

Lisäksi tulokset osoittivat, että tunnetaitoja tarvitaan laajasti musiikkipedagogin työn eri tilanteissa. Tuloksista ilmeni esimerkkejä tilanteista, joissa musiikkipedagogi tarvitsee tunnetaitoja. Tilanteita oli esimerkiksi liittyen oppilaan harmitukseen, turhautumiseen, häiritsevään käytökseen sekä lisäksi menetelmien toimimattomuuteen, tunnin aloitukseen ja ryhmädynamiikkaan liittyen.

6 Pohdinta

Opinnäytetyön tavoitteena oli nimetä keskeisiä tunnetaitoja musiikkipedagogin työssä ja hahmottaa, miten tunnetaito-osaaminen näkyy heidän työssään. Tutkimuksen tulosten mukaan musiikkipedagogi tarvitsee monenlaisia tunnetaitoja, jotka on koottu kuudeksi tunnetaitojen osaamisalueeksi. Tunnetaidoista koostuneet osaamisalueet olivat tunteiden tunnistus, tunteiden hallinta, tunteiden sanoitus, oppilaiden tunnetilojen huomiointi, oppilaan aito kohtaaminen sekä avoimen ja turvallisen ilmapiirin luominen. Tavoitteena oli myös tuoda esiin tilanteita, joissa musiikkipedagogi tarvitsee tunnetaitoja. Tällaisia tilanteita olivat esimerkiksi tilanteet, joissa oppilasta harmitti tai turhautti, ja tilanteet, joissa oppilas käyttäytyi häiritsevästi tai opetusmenetelmät eivät toimineet. Lisäksi tunnetaitoja tarvitaan tulosten mukaan erityisesti tunnin aloituksessa ja ryhmädynamiikan havainnoinnissa.

6.1 Johtopäätökset

6.1.1 Musiikkipedagogien tunnetaito-osaaminen

Ensimmäinen johtopäätös on se, että musiikkipedagogit tarvitsevat kokonaisvaltaista tunnetaito-osaamista, jossa tunnetaidot kohdentuvat itseen, oppilaaseen sekä heidän keskinäiseen vuorovaikutussuhteeseensa. Esimerkiksi tunteiden tunnistamista ja hallitsemista voidaan toteuttaa suhteessa itseen tai suhteessa oppilaaseen. Omiin tunteisiin kohdistuvaa itsesääätelyä voidaan pitää perustana muiden tunnetaitojen oppimiselle, minkä vuoksi ensimmäinen harjoituksen kohde tunnetaitojen oppimisessa tulisi olla omien tunteiden tunnistaminen ja hallinta.

Monet musiikkipedagogien tunnetaidoista kohdistuvat oppilaan toimintaan, mikä tuo tunnetaitoihin vahvan vuorovaikutteisuuden ulottuvuuden. Oikeastaan vuorovaikutus liittyy lähes kaikkiin tunnetaitoihin merkittävällä tavalla, koska tunnetaitoja tarvitaan sosiaalisista syistä. Ilman toisia ihmisiä tunnetaitoja ei tarvittaisi, ellei tunteista olisi haittaa yksilölle itsellensä. Toisaalta jotkut

tunnetaitojen osaamisalueista ovat enemmän pedagogiseen käytäntöön painottuvia, kuten esimerkiksi oppilaan tunnetilojen huomioiminen, jossa ajatuksena on muun muassa muokata opetusta oppilaiden senhetkisten tunnetilojen mukaisesti.

Tutkimuksen tuloksissa on havaittavissa samankaltaisuuksia verrattuna kirjallisuudessa ja aiemmassa tutkimuksessa esitettyihin asioihin. Lahtisen ja Rantasen (2019) mukaan tärkeimpiä tunnetaitoihin liittyviä toimintoja ovat omien ja muiden tunteiden tunnistaminen, kuunteleminen sekä tunteiden sanoittaminen. Nämä tulivat esiin selvästi tutkimuksen tuloksissa ja ovat tietyllä tavalla tunnetaitojen peruselementtejä, joiden pohjalle moni muu tunnetaito muodostuu kuten esimerkiksi Lahtisen ja Rantasen (2019) malli opettajan 12 tärkeimmästä tunnetaidosta. Myös omien tunteiden hallinta voisi olla yksi tunnetaitojen peruselementeistä, koska toisen tunteita on hankala ottaa vastaan, jos omat tunteet eivät ole hallinnassa. Omien tunteiden hallinta on tärkeää myös siksi, että opettaja toimii roolimallina oppilaille (Campayo–Muñoz & Cabedo–Mas 2017; OPH 2023). Roolimallina oleminen korostuu nuorempien oppilaiden kanssa, koska heidän tunnetaitosaamisensa ja sosiaaliset taitonsa eivät ole kehittyneet vielä aikuisen tasolle.

Tutkimuksen tulokseksi saadut tunnetaidot kohdistuvat opettajan oman toiminnan lisäksi myös oppilaaseen sekä opettajan ja oppilaan väliseen vuorovaikutukseen. Esimerkiksi tunteiden tunnistaminen on yksi tunnetaidoista, joka kohdistuu omien tunteiden lisäksi oppilaan tunteisiin. Lahtinen ja Rantanen (2019, 31-33) toteavat, että tunteiden tunnistamista voi verrata tunnetasolle virittymiseen. Tutkimuksen tuloksissa mainittiin tunteiden tunnistamisesta samansuuntaisia ilmauksia kuten ”toisen aistiminen”, ”toisen lukeminen” ja ”oppilaan tunnetilan kuulosteleminen”. Mielenkiintoista kuitenkin on se, että kirjallisuudessa tunteiden tunnistaminen kosketti enemminkin opettajan omien tunteiden tunnistamista, kun taas tutkimukseen osallistuneet musiikkipedagogit keskittyivät suurilta osin oppilaiden tunteiden tunnistamiseen eikä niinkään omien tunteiden tunnistamiseen. Tämä voi tarkoittaa sitä, että tunnetaidot ymmärretään eri tavoin eri konteksteissa. Opetusalalla oppilaat ovat työn keskiössä, joten tunnetaidotkin käsitetään vuorovaikutteisena ilmiönä ja automaattisesti oppilaisiin kohdentuvina taitoina.

Musiikkipedagogin työssä tarvitaan sekä omien että oppilaiden tunteiden hallintaa. Tutkimuksen tuloksista käy ilmi, että musiikkipedagogit hallitsevat omia tunteitaan aktiivisesti. Omaa turhau-

tumista pyritään olla näyttämättä oppilaalle, vaikka se voi joskus olla haastavaa. Myös Rautakosken (2017, 21–24) opinnäytetyössä huomattiin, että opettaja voi joutua pidättämään omia tunteitaan oppilaan kasvurauhan vuoksi ja se voi tuottaa joskus haasteita. Kielteisten tunteiden hillitseminen on opetuksen kannalta olennaista ja liittyy opettajan ammattimaisuuteen. Toisaalta osa opettajista on hyvinkin avoimia liikituksen tunteiden näyttämisen suhteen ja ilon tunteita haettiin tuoda esiin varsinkin, kun oppilas onnistui tunnilla. On hyvin yksilöllistä, kuinka paljon opettaja haluaa näyttää tunteitaan oppilaalle. Opettajan tulee olla asiallinen työssään ja näyttää esimerkkiä oppilaalle tunteiden säätelyssä. Toisaalta olemalla avoin omista tunteistaan opettaja voi olla oppilaan mielestä samaistuttavampi ja yhteyden luominen oppilaaseen voi helpottaa. Näiden asioiden välillä on hyvä löytää kultainen keskitie, jota kulkea.

Varsinkin haastavassa tilanteessa tunteiden sanoittaminen on ensimmäisiä askelia kohti tilanteen ratkeamista (Lahtinen & Rantanen 2019). Jos esimerkiksi nuorta oppilasta itkettää epäonnistuminen, on tärkeää, että opettaja ensin sanoittaa tunteen, ennen kuin alkaa antamaan ohjeistusta eteenpäin. Näin oppilas kokee, että hänet huomioidaan ja samalla hän oppii tunnistamaan omia tunteitaan. Tutkimuksen tulosten mukaan musiikkipedagogit sanoittivat sekä omia että oppilaiden tunteita. Useimmat opettajat haluavat olla avoimia tunteistaan, koska ajattelevat, että lapset voivat oppia sen kautta omien tunteidensa käsittelyä. Opettajat rohkaisivat oppilaita kertomaan omista tunteistaan, mutta syntyneiden keskusteluiden määrä riippuu paljon oppilaan puheliaisuudesta ja avoimuudesta.

Tutkimuksessa kävi ilmi se, että aito oppilaan kohtaamisen taito on musiikkipedagogin työssä tärkeä, joskin ryhmäkoko vaikuttaa paljon siihen. Suuremmissa ryhmissä ei ole mahdollisuutta pysähtyä kohtaamaan jokaista oppilasta, kun taas yksilöopetustunnilla kohtaaminen on helpompi toteuttaa. Kiinnostus oppilasta kohtaan, kuunteleminen ja läsnäolo tekevät kohtaamisesta aidon tuntuksen ja oppilas kokee tulleen huomioduksi. Myös Lahtinen ja Rantanen (2019, 70–71) toteavat, että oppilaiden kohtaaminen vaatii aitoa läsnäoloa. Aktiivinen kuunteleminen viestii oppilaalle läsnäoloa, jolloin oppilas kokee, että häntä arvostetaan (Jordan-Kilki & Pruuki, 2012, 22). Kiinnostusta oppilaaseen voi osoittaa esimerkiksi kysymällä kuulumisia heti tunnin alussa ja keskitymällä kuuntelemaan, mitä oppilaalla on kerrottavana. Yhtenä kompastuskivenä kohtaamisessa voi olla se, että kuulumisten kysymisestä tulee automatisoiduttuaan kylmän tai tunteettoman

kuuloista. Se, että jokaisen oppilaan kohdalla pitäisi olla aidosti kiinnostunut oppilaan kuulumisista ja keskittyä olemaan läsnä, ei ole välttämättä helppoa pitkän työpäivän aikana.

Tunteista keskusteleminen on hyödyllistä oppilaan tunnetaitojen kehittymisen kannalta, mutta samalla opetuksen jatkumisen kannalta. Opetusta on helpompi jatkaa, jos tunteita herättäneet asiat keskustellaan läpi, eivätkä tunteet jää ”kummittelemaan” pään sisään. Paras tapa on kohdata oppilaan tunteet lempeästi ja empaattisesti keskustellen, kuitenkin liiallista vatvomista välttäen. Rationaaliseen ajatteluun vetoaminen voi toimia joidenkin kohdalla, mutta siinä on riskinä se, ettei oppilaan tunnetta huomioida tarpeeksi. Esimerkiksi jos opettaja sanoo turhautuneelle oppilaalle, ettei ole syytä olla turhautunut, hän periaatteessa kieltää oppilaan kokeman tunteen eikä osoita ymmärrystä oppilasta kohtaan ja oppilas jää yksin tunteensa kanssa.

Jos oppilas on pettynyt omaan epäonnistumiseensa, opettajan tulee miettiä erityisen tarkkaan omat kommenttinsa. Neuvominen, arvosteleminen ja analysoiminen eivät välttämättä helpota oppilaan oloa epäonnistumisen hetkellä. Oppilaan epäonnistumisiin suhtautuminen on merkittävä osa turvallisen ilmapiirin rakentamista. Se, miten opettaja reagoi oppilaan epäonnistumiseen, on ratkaisevaa oppilaan tunnetilan ja hyvinvoinnin kannalta. Jos opettaja suhtautuu epäonnistumisiin negatiivisesti ja armottomasti, oppilas alkaa pelkäämään ja jännittämään ja soittaminen tai laulaminen muuttuu vaikeammaksi. Jos opettaja on lempeä ja antaa palautetta rakentavasti, oppilas uskalttaa olla rohkeampi itseilmaisussa ja oppii luultavasti paremmin.

6.1.2 Tunnetaidot ovat läsnä kaikissa tilanteissa

Toisena johtopäätöksenä on se, että musiikkipedagogi tarvitsee tunnetaitoja kaikissa tilanteissa, mutta erityisesti pedagogisesti haastavissa ja poikkeavissa tilanteissa. Haastavia tilanteita voi olla lukemattomia erilaisia, koska mikään vuorovaikutustilanne ei ole samanlainen. Haastavia tilanteita voivat olla esimerkiksi se, että oppilas käyttäytyy sopimattomasti, mikä häiritsee oppimista, tai se, että opettajan opetusmenetelmät eivät toimi oppilaalla. Poikkeavilla tilanteilla tarkoitetaan normaalista ja totutusta tunnin kulusta ja vuorovaikutuksesta poikkeavaa tilannetta, jossa tunnetila muuttuu. Jos muutos on nopea ja yllättävä, tilanne vaatii opettajalta erityisen hyviä tunnetaitoja. Tällainen tilanne voisi olla esimerkiksi, että oppilas alkaa äkillisesti itkemään tunnilla. Tässä tutkimuksessa huomattiin, että haastavat tilanteet korostuvat tunnetaitojen osalta, mikä on linjassa sen kanssa, että opettajien tunnetaitojen aiempi tutkimus on keskittynyt kielteisiin tunteisiin

ja tunteiden käsittelyyn (Taxer & Gross 2018). On kuitenkin huomionarvoista, että myös myönteisten tilanteiden rakentaminen ja positiivisten asioiden huomioiminen vaatii tunnetaitoja.

Musiikkipedagogien työssä oppilaiden ikähaarukka on vauvasta vaariin eli opetusta järjestetään kaikenikäisille. Eri ikäryhmillä on erilaiset haasteet oppimisessa ja kehitystasonsa vuoksi he myös käyttäytyvät hyvin eri tavalla. Esimerkiksi leikki-ikäisillä lapsilla tunteet näkyvät välittömämmin, koska he eivät osaa vielä säädellä tai hillitä tunteenpurkauksiansa. Lisäksi lapset ovat energisempiä ja heidän keskittymiskykynsä ei vielä ole kovin hyvä. Murrosikäiset nuoret pystyvät jo keskittymään paremmin, mutta heidän oppimiseensa vaikuttaa suuresti motivaation määrä ja kiinnostus opeteltavaan aiheeseen. Aikuisilla ja iäkkäämmillä ihmisillä oppiminen on hitaampaa ja muistitoimintojen rapautuminen hidastaa tiedon omaksumista entisestään. Kaikki nämä haasteet vaikuttavat myös opettajan työhön ja luovat tilanteita, joissa tunnetaitoja tarvitaan.

Musiikkipedagogit voivat opettaa monenkokoisia ryhmiä, mikä luo erilaisia tilanteita, joissa tunnetaitoja tarvitaan. Yksilöopetuksessa oppilas saa opettajan jakamattoman huomion ja siksi oppilaan tunteiden huomioiminen on helpompaa kuin ryhmäopetuksessa. Pitkään jatkunut opettaja-oppilassuhde ja vahva keskinäinen luottamus rohkaisee molempia osapuolia avoimuuteen tunteiden ilmaisussa ja niiden käsittelyssä. Ryhmätilanteissa yksilöiden ja heidän tunteiden huomioiminen on hankalampaa, mistä opettaja voi tuntea riittämättömyyden tunnetta. Ryhmäopetuksessa myös oppilaiden väliset suhteet on huomioitava ja koko ryhmän dynamiikka on yksi tekijä, joka vaikuttaa erilaisten tilanteiden syntyyn.

Tämä opinnäytetyö osoittaa, että musiikkipedagogin työssä tarvitaan monenlaisia tunnetaitoja monissa erilaisissa ja muuttuvissa tilanteissa. Musiikkipedagogin työssä ammattitaidon vaatimukset laajenevat ja tunnetaidot ovat osa tätä kehityssuuntaa. Oppilaiden motivaatio, tavoitteet ja kognitiiviset kyvyt ovat vaihtelevia, mikä haastaa musiikkipedagogeja kehittämään omaa tunnetaito-osaamista. Työ voi olla ajoittain emotionaalisesti raskasta, joten tunnetaito-osaamisen kehittäminen voisi tukea opettajien työhyvinvointia. Opettajien tunnetaitojen kehittäminen on ensiarvoisen tärkeää, koska ilman tunnetaito-osaamista opettaja ei voi toimia mallina oppilaille. Lisäksi opettajien työhyvinvointiin kannattaa panostaa, jotta opetus olisi laadukkaampaa.

6.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyöprosessin aikana pyrittiin ottamaan huomioon tutkimuseettisiä asioita.

Tutkimuksessa meneteltiin hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti (Tuomi & Sarajärvi 2009, 132). Tutkimuslupa haettiin organisaatiolta ja itse tutkittavilta. Haastateltavia tiedotettiin sähköpostitse käytännön asioihin liittyen. Haastateltavien suostumus äänittämiselle kysyttiin ennen haastattelun alkua ja painotettiin, että tutkimuksen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Tutkittaville kerrottiin etukäteen tutkimuksen aihe ja haastateltaville lähetettiin etukäteen haastattelukysymykset. Aiheen ja kysymysten kertominen haastateltaville etukäteen on eduksi sekä haastateltaville että tutkijalle, koska tutkittavien valmistauduttua aiheeseen tutkija saa kerättyä enemmän tietoa ja lisäksi on eettisesti perusteltua antaa tutkittavien tutustua etukäteen kysymyksiin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73).

Haastattelut anonymisoitiin heti aineistonkeruun yhteydessä. Vastaukset nimettiin satunnaiseen järjestykseen: esimerkiksi "Musiikkipedagogi 2". Aineistosta poistettiin tunnistetiedot sekä maininnat työnantajista, paikkakunnista, pääinstrumenteista ja oppilaitoksista tunnistusriskin minimoimiseksi. Aineistoa säilytettiin Jamkin Office 365 –palvelussa, jossa on käytössä monivaiheinen tunnistautuminen, joten pelkästään tutkija pääsi aineistoon käsiksi. Äänitteet tuhottiin tutkimuksen jälkeen. Tutkimuksen valmistuttua tutkittaville lähetettiin valmis tutkimusraportti luettavaksi, jos sitä kysyttiin.

Kyselyyn vastaajien tietoturvasta huolehdittiin siten, että kysely oli täysin anonymi. Verkkokyselyn ansiosta tutkija ei voi vaikuttaa omilla eleillä vastaajien vastauksiin (Eskola & Suoranta 1998, 53). Verkkokyselyn alussa mainittiin, että kysely on anonymi ja vapaaehtoinen. Saateviestissä selvisi kyselyn aihe, tarkoitus ja kerättyjen vastauksien tutkimuksellinen käyttötarkoitus. Myös kohderyhmä oli rajattu. Lisäksi saateviesti sisälsi tutkijan yhteystiedot, vastaamisaika-arvion sekä lyhyen määritelmän tunnetaidoista.

Aineistoa kerättiin sekä haastattelemalla että verkkokyselyllä. Aineistonkeruumenetelmäksi valikoitui haastattelu, koska se on melko luotettava tapa kerätä tietoa. Haastattelu on luotettava siinä mielessä, että tutkija voi haastattelun aikana esimerkiksi oikaista väärinymmärryksiä, kysyä lisäkysymyksiä ja hyödyntää sanatonta viestintää (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73). Molemmat haastattelut pidettiin etäyhteydellä Zoom-sovellusta käyttäen, mikä varmasti hieman vaikutti tutkijan ja

haastateltavan väliseen vuorovaikutukseen. Paria lyhyttä hetkeä lukuunottamatta puheesta sai hyvin selvää, eikä äänenlaatu juurikaan vaikuttanut litterointi- ja analyysityöhön. Luotettavuutta lisää haastatteluissa se, että tutkittavia haastateltiin heidän omilla nimillään eikä anonyymisti. Toisaalta omalla nimellä esiintyminen voi nostaa kynnystä kertoa sensitiivisistä aiheista. Haastattelutilanteesta pyrittiin luomaan turvallinen esimerkiksi siten, että tutkija oli häiriöttömässä suljetussa tilassa. Haastattelun etuna on se, että tutkija voi itse valita haastateltavat, joilla on kokemusta aiheesta. Tiedon saanti on turvatumpaa kuin kyselyssä, jossa vastaukset voivat olla niukkasanaisia (Tuomi & Sarajärvi 2009, 74).

Toisena analyysimenetelmänä oli verkkokysely. Verkkokysely on tehokas tapa kerätä tietoa, sillä ihmisillä on usein matalampi kynnys vastata nopeasti ja helposti verkkokyselyyn kuin osallistua haastatteluun. Verkkokysely voi tavoittaa suuren määrän ihmisiä, joten vastaajia voi olla helpompi saada kuin haastateltavia. Verkkokyselyistä saatujen vastausten rehellisyyteen ei kuitenkaan täysin voi luottaa: kuka tahansa voi kirjoittaa mitä tahansa nimettömänä. Myöskään vastaajien ammattitaidosta, kokemuksesta ja pätevyydestä ei ole luotettavaa tietoa.

Yksi verkkokyselyjen ongelmista on se, etteivät tutkittavat halua käyttää paljon aikaa vastaamiseen. Oli odotettavissa, että kyselyvastaukset voivat jäädä paljon suppeammaksi kuin haastatteluvastaukset. Lyhyet vastaukset voivat olla myös epäselviä tai monitulkintaisia, jolloin tutkijan on haastavampi analysoida aineistoa. Kyselyä käytetäänkin useimmiten määrällisessä tutkimuksessa, eikä laadullisessa tutkimuksessa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75). Luotettavuuteen vaikuttaa myös kyselyn kysymysten laatu. Analyysissa ilmeni, että yksi musiikkipedagogi kommentoi kysymyksenasettelua erään kysymyksen kohdalla vaikeaksi, mikä osoittaa, että kyseinen kysymys olisi pitänyt muotoilla ymmärrettävämmiin.

Tutkimuksessa hyödynnettiin metodien välistä triangulaatiota eli aineiston keruussa käytettiin kahta eri menetelmää (Tuomi & Sarajärvi 2009, 145). Haastattelut tarjosivat olennaista sisältöä tutkimukselle enemmän, joten siksi suurin osa tulosten esimerkkisitaateistakin on haastatteluista. Verkkokysely toi kuitenkin laajuutta ja tukea haastatteluaineistoon. Kahden aineistonkeruumenetelmän hyödyntäminen lisää tutkimuksen luotettavuutta.

Tunnetaitojen analyysissa ryhmittely oli haastavaa, koska osa aineiston ilmauksista olisi voinut sopia useampaan teemaryhmään. Tunnetaitojen ryhmittely tapahtui pääpiirteittäin ja ryhmittelyyn vaikutti aiemman kirjallisuuden käsitteet. Tässä tutkimuksessa tehty ryhmittely on vain yksi tapa tehdä jaottelua tunnetaitojen kentällä, sillä muitakin ryhmittelytapoja löytyisi varmasti. Osaltaan ryhmittelyyn ja alaluokkien luomiseen vaikutti se, että jotkut tunnetaidot ovat selkeästi rajattavissa, kun taas toiset ovat rajauksellisesti laajoja ja epäselviä kokonaisuuksia.

Opinnäytetyössä pyrittiin objektiiviseen otteeseen, kuten kaikessa tutkimuksessa, mutta täyttä objektiivisuutta on lähes mahdoton saavuttaa (Eskola & Suoranta 1998, 17). Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan rooli on merkittävä, koska tutkija toimii tutkimusasetelman luojana ja tulkitsijana (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136). Analyysi riippuu paljolti tutkijan tekemistä tulkinnoista ja ymmärryksestä, joten tutkijaan liittyvät taustatekijät, kuten kokemus, uskomukset ja metakognitiiviset taidot, sanelevat osaltaan tutkimuksen tulosten luotettavuutta. Käytännössä tutkijan on mahdotonta olla puolueeton, koska tutkittavien kertomukset suodattuvat tutkijan oman kehyksen läpi (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136). Tutkijan roolin ollessa suuri omien esioletusten ja arvostusten tunnistaminen lisää tutkimuksen luotettavuutta (Eskola & Suoranta 1998, 17).

Tutkimuksen ollessa laadullinen, tutkimustuloksia ei voida yleistää. Laadullisessa tutkimuksessa on tavoitteena syventyä ilmiöön ja sen luonteeseen sekä kuvailla sitä, joten monesti pienempi määrä tiedonantajia on tarpeeksi. Koska osallistujien määrä tässä tutkimuksessa oli yhdeksän, tutkimuksen tuloksia ei voida yleistää laajempaan kontekstiin. Tutkimuksen tulokset tarjoavat silti uutta näkökulmaa ja syventävää tietoa musiikkipedagogien tunnetaidoista.

6.3 Jatkotutkimus ja sovellutukset

Lisätutkimusta tunnetaidoista kaivataan sekä Suomen tasolla että kansainvälisessä mittakaavassa. Tunnetaidoista tarvitaan lisää tutkimusta varsinkin musiikkipedagogien työssä, koska musiikkipedagogeja ei ole tutkittu muutenkaan kovin paljoa. Olisi kiinnostava tietää, pätevätkö tämän tutkimuksen tulokset yleisesti musiikkipedagogien työssä. Määrällistä tutkimusta kaivattaisiin, jotta tuloksia voitaisiin yleistää. Olisi kiinnostavaa tietää koko Suomen mittakaavassa, onko tässä tutkimuksessa muodostetut tunnetaitojen osaamisalueet relevantteja yleisesti musiikkipedagogin työssä ja kuinka suuri vaikutus tunnetaito-osaamisella on musiikkipedagogien työhyvinvointiin.

Lisäksi musiikkipedagogien tunnetaitoja voisi tutkia myös opetustilanteiden ulkopuolella esimerkiksi kollegoiden kesken. Myös musiikkipedagogien työhyvinvointia voisi tutkia enemmän.

Tunnetaitojen merkitystä olisi hyvä tuoda esiin enemmän opettajien koulutuksessa. Musiikkipedagogin koulutuksessa tunnetaitojen käsittely on tuntunut riittämättömältä ja olisi hyvä, että musiikkipedagogiopiskelijat voisivat jo koulutuksen aikana harjoitella tietoisesti tunnetaitojaan opetusharjoitteluihinsa. Koulutuksessa olisi hyvä tuoda esiin myös tunnetaitojen hyvinvointia parantava näkökulma. Tutkimuksen tulokset voivat olla hyödyllisiä uusien tunnetaitomateriaalien rakentamisessa musiikkipedagogikoulutukseen. Tutkimuksen tulokset voivat olla hyödyllisiä musiikkipedagogeille, jotka tarvitsevat apua haastavissa ja tunteikkaissa opetustilanteissa. Tulokset soveltuvat erityisesti heille, jotka opettavat oppilaita, joilla on haasteita tunteiden säätelyssä. Tulokset ovat hyödyllisiä kuitenkin kaikille musiikkipedagogeille, jotka haluavat kehittää omaa tunnetaitosaamista työssään.

Lähteet

Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.

Becker, E. S., Goetz, T., Morger, V. & Ranellucci, J. 2014. The importance of teachers' emotions and instructional behavior for their students' emotions – An experience sampling analysis. *Teaching and teacher education*, 43, 15-26. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2014.05.002>

Campayo–Muñoz, E.-Á. & Cabedo–Mas, A. 2017. The role of emotional skills in music education. *British Journal of Music Education*, 34(3), 243-258.
doi:<https://doi.org/10.1017/S0265051717000067>

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino.

Goleman, D. 1997. Tunneäly: Lahjakkuuden koko kuva. Helsinki: Otava.

Goleman, D., Boyatzis, R. E. & McKee, A. 2002. *Primal Leadership. Realizing the Power of Emotional Intelligence*. Boston: Harvard Business School Press.

Hasu, J. 2017. "Kun siihen pystyy kuitenkin, ei oo mitään järkeä olla tekemättä": Oppimisen vaikeudet pianonsoiton opiskelussa - oppilaiden kokemuksia ja opetuksen keinoja. Jyväskylän yliopisto.

Huhtinen-Hildén, L. 2012. Herkät tuntosarvet musiikin opettamisessa. Teoksessa *Musiikkipedagogin käsikirja: Vuorovaikutus ja kohtaaminen musiikinopetuksessa*. Toim. P. Jordan-Kilkki, E. Kauppinen, E. Viitasalo-Korolainen. Opetushallitus.

Jääskinen, A. & Pelliccioni, S. 2017. Mitä sä rageet?: #tunteita sikanolosta sairaan siistiin. Helsinki: Lasten Keskus.

Jordan-Kilkki, P. & Pruuki, L. 2012. Miten tehdä tilaa kohtaamiselle? Dialoginen työskentelyote opettajan työssä. Teoksessa *Musiikkipedagogin käsikirja: Vuorovaikutus ja kohtaaminen musiikinopetuksessa*. Toim. P. Jordan-Kilkki, E. Kauppinen, E. Viitasalo-Korolainen. Opetushallitus.

Kaikkonen, M. 2009. Erityismusiikkikasvatus. Teoksessa *Musiikkikasvatus. Näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen*. Toim. J. Louhivuori, P. Paananen & L. Väkevä. Suomen musiikkikasvatusseura – FiSME r.y.

Kärkkäinen, K. 2017. Vahvista lasta. Helsinki: Duodecim.

Kellman, K. 2019. Lapsi saa olla vihainen ja raivota – aina ei tarvitse olla iloinen. Yle 27.8.2019. Viitattu 17.5.2023. <https://yle.fi/a/3-10940563>

Kosonen, E. 2009. Musiikkia koulussa ja koulun jälkeen. Teoksessa *Musiikkikasvatus. Näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen*. Toim. J. Louhivuori, P. Paananen & L. Väkevä. Suomen musiikkikasvatusseura – FiSME r.y.

Lahtinen, A. & Rantanen, J. 2019. Tunnetaidot opetustyössä: Opas haastaviin tilanteisiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Lobato, R. M. 2022. Mitä on sosiaalinen kognitio? MielenIhmeet. Haettu 28.4.2023. <https://mielenihmeet.fi/mita-on-sosiaalinen-kognitio/>

Meritähti, P. 2022. Hyvä johtaja huomioi työntekijän tunteet – tunnetaidot nostivat yrityksen työhyvinvoinnin pohjamudista huipulle. Yle 10.10.2022. Viitattu 17.5.2023. <https://yle.fi/a/74-20000898>

Muilu, J. 2023. Suomi on synkkä ja ankea maa, jossa ei tunteista puhuta – Nyt jokin on muuttumassa peruuttamattomasti. Helsingin sanomat 19.3.2023. Viitattu 17.5.2023. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009296120.html>

Mullola, S. 2012. Temperamentti – oppimisen yksilöllinen instrumentti. Teoksessa Musiikkipedagogin käsikirja: Vuorovaikutus ja kohtaaminen musiikinopetuksessa. Toim. P. Jordan-Kilki, E. Kauppinen, E. Viitasalo-Korolainen. Opetushallitus.

Niedenthal, P. M., Krauth-Gruber, S. & Ric, F. 2006. Psychology of emotion: Interpersonal, experiential, and cognitive approaches. New York: Psychology Press.

Niemi, L. 2023. Opettajat kertovat ongelmista, joiden takia he harkitsevat alan vaihtoa. Helsingin sanomat 11.1.2023. Viitattu 17.5.2023. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009305514.html>

Nummenmaa, L. 2010. Tunteiden psykologia. Helsinki: Tammi.

OPH. 2023. Tunnetaidot koulussa. <https://www.oph.fi/fi/opettajat-ja-kasvattajat/tunnetaidot-koulussa>

Patton, M. Q. 2002. Qualitative Research & Evaluation Methods. Sage. (3.painos).

Paunio, T. & Lehtonen, J. 2016. Psykologisten prosessien kypsyminen. Teoksessa Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Toim. K. Kumpulainen, E. Aronen, H. Ebeling, E. Laukkanen, M. Marttunen, K. Puura, A. Sourander & V. Aalberg. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Pekrun, R. 2014. Emotions and Learning. Educational Practices–24. <https://citeserx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.691.9950&rep=rep1&type=>

Rasehorn, K. 2009. Opettajuuden kehittyminen. Teoksessa Musiikkikasvatus. Näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen. Toim. J. Louhivuori, P. Paananen & L. Väkevä. Suomen musiikkikasvatusseura – FiSME r.y.

Rautakoski, S. 2017. Tunteiden ammatillinen hallitseminen musiikkipedagogin työssä. Opettajan ja oppilaan vuorovaikutussuhteen rakentuminen tunnetasolla. Opinnäytetyö, AMK. Turun ammattikorkeakoulu, musiikkipedagogin tutkinto-ohjelma. Viitattu 25.5.2023. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201705117658>

Resilience, 2023. Curriculum outline. <https://mylearningtools.org/curriculum-outline/> (viitattu 10.10.2023)

Seppälä, E. 2014. What bosses gain by being vulnerable? *Harvard Business Review*. <https://hbr.org/2014/12/what-bosses-gain-by-being-vulnerable> (viitattu 13.9.2023)

Taxer, J. L. & Gross, J. J. 2018. Emotion regulation in teachers: The “why” and “how”. *Teaching and teacher education*, 74, 180–189. doi:10.1016/j.tate.2018.05.008

Töissä.fi. 2023. Musiikkipedagogi (AMK): Mihin valmistuneet ovat sijoittuneet? <https://toissa.fi/sijoittuminen-tyoelamaan/show/musiikkipedagogi-amk> (viitattu 26.10.2023)

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi (6. uud. laitos.). Tammi.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi (Uudistettu laitos.). Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Virtanen, M. 2015. Kuusi askelta tunnetaitajaksi: Emotionaalisen osaamisen kehittämismalli opettajalle. Jyväskylä: PS-kustannus.

Yale University. 2023. What is RULER? <https://www.rulerapproach.org/about/what-is-ruler/> (viitattu 10.10.2023)

Liitteet

Liite 1. Haastattelukysymykset

HAASTATTELU

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista, joten haastattelun saa keskeyttää milloin vaan. Kysymyksiin ei siis ole pakko vastata. Vastaukset anonymisoidaan.

Opinnäytetyön aiheena on tunnetaidot musiikkipedagogin työssä.

Tunnetaidot tarkoittavat taitoja, joiden avulla pyrit ymmärtämään eri tilanteisiin liittyviä tunteita ja sitä, että pyrit vaikuttamaan niihin omalla toiminnallasi.

Kysymykset

Missä tehtävissä työskentelet?

Lämmittelykysymys: Mitä tulee mieleen tunnetaidoista? Onko käsite kuinka tuttu?

1. Muistele opetustilanteita, jossa sinulla on herännyt tunteita. Miten olet pyrkinyt vaikuttamaan omiin tunteisiisi?

2. Miten kohtaat oppilaita tunnetasolla?

3. Miten olet pyrkinyt vaikuttamaan oppilaan tunteisiin, kun hän on

a) passiivinen?

b) riehakas?

c) surullinen?

d) iloinen?

e) turhautunut?

f) kokenut pettymyksen? (esim. esiintyminen)

Mieti musiikkipedagogin työtä yleisesti:

4. Millaisia tunnetaitoja musiikkipedagogi tarvitsee sinun mielestäsi?

5. Millaisissa tilanteissa musiikkipedagogi tarvitsee tunnetaitoja?

Tuleeko mieleen lisättävää tai kysyttävää?

Kiitos vastauksistasi!

Liite 2. Kysely

Tunnetaidot musiikkipedagogin työssä

Kysely on suunnattu musiikkialan ammattilaisille, joilla on pohjakoulutuksena musiikkipedagogi (AMK) -tutkinto tai vastaava alan tutkinto, ja jotka työskentelevät musiikin alan opetustehtävissä musiikkiopistoissa, musiikkikouluissa, kansalaisopistoissa tai muissa musiikin harraste- ja ammattikouluissa.

Vastaamalla kysymyksiin osallistut tutkimukseen, jossa selvitetään tunnetaitojen merkitystä musiikkipedagogin työssä. Tutkimukseen osallistuminen tapahtuu täysin vapaaehtoisesti ja anonymisti. Opiskelen Jyväskylän ammattikorkeakoulussa (Jamk) musiikkipedagogiksi ja tämä kysely on osa opinnäytetyönä tehtävää tutkimusta.

Opinnäytetyön aiheena on tunnetaidot musiikkipedagogin työssä.

Tunnetaidot tarkoittavat taitoja, joiden avulla pyrit ymmärtämään eri tilanteisiin liittyviä tunteita ja sitä, että pyrit vaikuttamaan niihin omalla toiminnallasi.

Kyselyyn vastaamiseen menee noin 15-30 minuuttia. Voit vastata kysymyksiin niin pitkästi tai lyhyesti, kun itsestäsi tuntuu.

Kiitos osallistumisestasi!

Viivi Korhonen, aa2832@student.jamk.fi

1. Minkälaisissa tehtävissä työskentelet? (monivalintakysymys)

Varhaisiän musiikkikasvattaja

Instrumenttiopettaja

Musiikin hahmotusaineiden opettaja

Musiikin ohjaaja tai jos muu, mikä?

2. Muistele opetustilanteita, jossa sinulla on herännyt tunteita. Miten olet pyrkinyt vaikuttamaan omiin tunteisiisi?
3. Miten kohtaat oppilaita tunnetasolla?
4. Miten olet pyrkinyt vaikuttamaan oppilaan tunteisiin, kun hän on
 - a) passiivinen?
 - b) riehakas?
 - c) surullinen?
 - d) iloinen?
 - e) turhautunut?
 - f) kokenut pettymyksen? (esim. esiintyminen)

Mieti musiikkipedagogin työtä yleisesti:

5. Millaisia tunnetaitoja musiikkipedagogi tarvitsee sinun mielestäsi?
6. Millaisissa tilanteissa musiikkipedagogi tarvitsee tunnetaitoja?
7. Tuleeko mieleen lisättävää?

Kiitos vastauksistasi!